

Rok Sanda

Ikarus

Zgodba o poletu

Liki:

METOD, goriški strojevodja, Slovenec

COSIMO, goriški železničar, Furlan

ADRIANA, tržaška deklina, Italijanka

HERR RICHTER, goriški politik, nemški Slovenec

SIGNOR CALABRO, goriški politik, Italijan

ZORA, goriška gospodinja, Slovenka

CARLO, goriški fant, slovensko-furlanska družina

SLAVKO, goriški fant, slovensko-italijanska družina

Kraj: Avstro-ogrsko mesto Görz, lokalnim ljudem bolj znano kot Gorica, Gorizia ali Guriza, glede na etnično pripadnost domačina. En prizor se odvija v okoliških hribih.

Čas: Od atentata Franca Ferdinanda do vzpona fašizma. Približno deset let.

Jeziki: Predstava je večinoma v slovenščini. Izjeme so posamezni vzkliki v nemščini, italijanščini in furlanščini¹.

¹ Pozornost naj igralec posveča liku Cosima, ki glede na trenutno situacijo menja med italijanščino in furlanščino.

1. DEJANJE: ZLATA JUTRA

1. prizor: Skrivnosti in javni razglasi

Zgodaj zjutraj je. Sredi zaprašene mehanične delavnice, polne orodja in odpadnega materiala, stoji mehanska struktura, ki rahlo spominja na avtomobil. Soba je skoraj v temi, na stenah gorijo petrolejke. Zadnja stena ima na sredini ogromna dvižna garažna vrata iz kovinskih rolet. Skozi špranje se vidi, da je zunaj že vžšlo sonce. METHOD, mlad moški, oblečen v delavski kombinezon, umažan od strojnega olja, leži pod mehansko strukturo. Garažna vrata se nenadoma dvignejo. V prostor posije jutranja svetloba, ki zaslepi. Vrata je dvignila ZORA, mlada ženska, privlačna, oblečena v dolgo krilo s predpasnikom. V eni roki drži skodelico kave. Ozira se po prostoru, a ne vidi METODA pod mehansko napravo, zato nese kavo do delovne mize v kotu. METHOD jo medtem zagleda in ko stopa tik mimo njega, jo zagrabi za nogo in poljubi. ZORA se ustraši, skodelica kave pade po tleh in kava se polije.

ZORA: Aaa! Ma kaj se ti je zmešalo?

METHOD (*jo zagrabi še za drugo nogo in obe objame*): Ko sem te prvič videl.

ZORA: Poglej, kaj si naredil! (*Se izmuzne iz njegovega primeža. Iz žepa predpasnika izvleče kuhinjsko krpo.*) Vse se je polilo!

METHOD (*počasi zleze izpod naprave in vstane*): Pusti tisto, pridi raje k meni. (*Jo zagrabi in stisne k sebi.*) Ooo, Zorica moja, kaj bežiš stran od mene, ko pa veš, da tako lepo pašeš name.

ZORA (*ga odrine*): Daj, no, naju bo še kdo videl.

METHOD (*se ne da in jo spet stisne k sebi*): Kdo naju bo videl? Sama sva ...

ZORA (*se še vedno izmika*): Pa ne takole, sredi dneva. Misliš, da sem kurba?

METOD: O, Zorica, če bi imel milijon kron, jih ne bi imel dovolj, da bi tebe kupil.

ZORA (*ji ugaja, a se še vedno skuša izvleči*): Daj, no, pusti me, da pobrišem.

METOD: En poljub.

ZORA: Barantal bi z mano?

METOD: Da me vsaj nekaj greje, ko tebe ni ob meni.

ZORA (*skoraj ljubosumno*): Še malo prej pa ni nič zgledalo, da me pogrešaš, ko si pod tem stvorom ždel. (*Pokaže na napravo.*)

METOD: Samo to me zamoti.

ZORA (*se izmika, čedalje bolj*): Daj, pusti me, če ti rečem.

METOD: Dobro veš, kaj rabim.

ZORA *ga nekaj časa gleda, nato ga na hitro poljubi na ustnice, preden uspe METHOD reagirati, pa se že izvleče iz objema in umakne izven dosega njegovih rok.*

ZORA: Tako, zaenkrat imaš dovolj.

METOD (*se dotakne svojih ustnic*): Od tvojih poljubov bi lahko človek še živel.

ZORA: Lažje od tega kot pa od teh neumnosti. (*Pokaže na napravo.*) Namesto da bi bil realist, nekaj sanjariš cele dneve.

ZORA *se spravi na vse štiri in briše polito kavo, METHOD si jo ogleduje.*

METOD: Ko te takole gledam, me spomniš, zakaj sploh gradim to zadevo.

ZORA (*pospravi krpo in vstane*): Zakaj? Ker rad zapravljaš čas! Ker ti gredo samo neumnosti po glavi.

METOD: Ti mi greš po glavi.

ZORA: Metod, dobro veš, da to ni pametno. Saj ne rečem, tako, ponoči kdaj. Ne pa tu, na prostem.

METOD (*se ji približa*): Zate ga gradim, Zora, zate!

ZORA (*se ujezi*): Saj me sploh ne poslušáš!

METOD (*sanjari naprej*): Za naju! In ko bo zgrajen, bova skočila not (*skoči*) in si nadela očala (*si nadene navidezna očala*), sprostila zavore (*spusti navidezne zavore*) in pognala napravo s polno paro ...

ZORA (*posmehljivo*): A na paro gre?

METOD (*se zasmeye*): Kakšno paro neki! Zdaj smo v novem veku! Nafta, olje, plin! In ko bova v zraku, bodo strele tolkle v najin rep in naju bo kar elektrika poganjala naprej.

ZORA: Takšnega sanjača pa še ne. Da naju bodo strele gnale v zrak. Strele tolčejo dol, ne gor!

METOD (*rahlo v zadregi, a hitro nadaljuje*): No, ne vem še točno, na kaj bo šel. Ma šel pa bo, Zora. Boš videla, da bo šel. In pole bova letela nad oblaki ... (*jo zapelje do vhoda v delavnico, da ju jutranja zarja obarva v zlato svetlobo*) ... samo jaz in ti. In zemlja bo spodaj kot mala nepomembna kepa volne ... In bova zagrabila njeno nit in jo vlekla visoko, visoko, naravnost proti soncu.

ZORA (*gleda v nebo*): Jaz in ti?

METOD: Samo jaz, ti in vroče primorsko sonce, vse tja do Amerike. (*Jo objame, nato pa poljubi. Tokrat je to poljub strasti, ki si ga oba delita. V daljavi slišimo COSIMA, ki si poje staro furlansko pesem.*)

COSIMO: *Pellegrini de ultime ore, Mari sante dal mestri Soldât...*

ZORA *naenkrat trzne in odrine METODA.*

ZORA: Hitro! Cosimo gre!

METOD (*panično*): Pojdi čez prehod, da te ne bo srečal!

COSIMO (že bliže): *Che bessole tu entri la serie a preà shot i pins dal Sagràt...*

METOD se hitro zvleče pod napravo in nadaljuje delo. Ko se COSIMO prikaže na oboku garažnih vrat, se ustavi, ožarjen v jutranji zarji, nato pa stopi noter z odločnim korakom – mlad moški, ravno tako v delavskem kombinazonu – in stopi poleg ležečega METODA. Ta se ne odzove, zato ga COSIMO nežno sune med rebra.

COSIMO: Alora... a vas tu?²

METOD se ne odzove.

COSIMO: Ke se favšiš tu?³

METOD še vedno ne reagira, zato ga COSIMO še enkrat brcne med rebra, malo močneje.

METOD: Še enkrat me brcni, če si upaš.

COSIMO (nekaj časa čaka v tišini, nakar vzkipi): Porcamadonna, Metod il treno no spiete.⁴

METOD (mirno, a glasno izpod mašine): Niti včeraj ni čakal, pa sva ga vseeno še prav čas ujela in zamenjala tire, a nisva?

COSIMO (se preda): Si.

METOD: Potem me pa ne priganjaj. A ne vidiš, da sem zaposlen?

COSIMO: Se piardiš tu timp.⁵

METOD (zleze izpod mašine, pobira orodje): A lahko, prosim, govoriš po slovensko z mano?

COSIMO: Teško znam.

² Alora... A greš?

³ Kaj se obiraš?

⁴ Porcamadonna, Metod, vlak ne bo čakal.

⁵ Z zapravljanjem časa.

METOD: Saj si me sam prosil, da ti pomagam. Ali bosta pa z ženo še naprej samo (*z rokami oponaša prehranjevanje*) jeeeedel, (*oponaša pitje*) piiiil, (*oponaša spolni akt*) kaaaavsal.

COSIMO (*resno*): A tu finiti?⁶

METOD (*vstane in stopi poleg COSIMA*): Ti bom jaz dal a tu finiti, prokleti Lah nepodučeni.

COSIMO: Furalan, no talian.⁷

METOD: Po slovensko mi povej!

COSIMO *ga gleda, nič ne reče.*

METOD: Ponavljaj za mano! (*Dvigne prst v zrak, kot dirigent.*) A! (*COSIMO ga gleda, ne ponovi, zato METOD še enkrat, glasneje.*) AAAA!

COSIMO (*naveličano*): Aaa.

METOD (*požuga s prstom v pozor*): Siiii?

COSIMO: Si.

METOD (*zavije s prstom, kot da je dirigent*): Končal?

COSIMO: Kondžal.

METOD: Tako, ja. In ne, nisem še končal. Ne z lekcijami ne z Ikarusom. (*Se uleže nazaj pod napravo in stika po njenem drobovju.*) A ni čudovita ta naša slovenščina? Kako se pretaka iz enega kotička ust v drugega, kakor dober teran, dokler ne zazveni v vsej svoji veličini.

COSIMO: Slovenščina ropoče. Kot mašina ropoče. Si ma il furlan. Chiste le biele melodike!⁸

METOD: Po slovensko!

⁶ Si končal?

⁷ Furlan, ne Italijan!

⁸ Ampak furlanščina. Ta je pa lepa in melodična.

COSIMO (*išče besede, METHOD zleze izpod naprave*): Furlanska jezika. Ona je lepa. Melo... Me-lo-di-

METHOD: Melodramatična melona. Od zunaj trda, od znotraj pa mehka in lepljiva. Imam pa že raje *nemško* strukturo, ki deluje kot dobro naoljen stroj. Vsak delček celote služi svojemu namenu in vse teče, kot bi se zobniki pomikali naprej v nekem utečenem, strogem ritmu. (*Vstane in si briše roke v umazano krpo.*) Wie die Räder im Uhrwerk, Cosimo. Wie das Uhrwerk!⁹

COSIMO: Vlak je tudi uhrwerk¹⁰ točen.

METHOD (*se rahlo ujezi*): Povej mi raje, če si mi priskrbel tisto platno.

Skozi vrata pridrvi mali fant, CARLO, bos, v ponošenih kratkih hlačah in raztrgani srajci, s preveliko platneno kapo. V roki drži zmečkan časopis. Spregleda COSIMA, teče k METHODU.

CARLO: Signor Metod, signor Metod. Vojska bo!

METHOD (*obrne malega proti COSIMU*): A se takole teče mimo očeta? Kot da ti ne daje on hrane v usta?

COSIMO (*COSIMO rahlo udari CARLA okoli ušesa, da mu kapa pade na tla*): Porcamadonna, semut ti compartuis tu?¹¹

CARLO (*užaljen pobere kapo in bolj sebi kot svetu reče*): V časopisu piše, da bo vojska.

Pokaže zmečkan časopis. COSIMO ga pograbi in začne brati. Nekaj časa bulji v papir, nato mu ga METHOD povleče iz rok.

METHOD: Daj meni. Jaz znam bolje germansko kot ti. (*Nekaj časa bere. Samo vsake toliko se sliši kak stavek.*) ... unglaubliche Empörung¹² ... Fehlgeschlagener Bombenanschlag ... Terrorgruppe die schwarze

⁹ Kot kolesje ure, Cosimo. Kot kolesje!

¹⁰ kolesje

¹¹ Porkamadona, kako se pa to obnašaš?

¹² neverjetno ogorčenje ...

Hand ... Franz Ferdinand hat den Anschlag. (*Dvigne pogled in pojasni.*) ... Franc Ferdinand ... V Bosni so ga napadli. Auf dem Weg zum Hotel ...

CARLO (*COSIMU*): Ko so šli v hotel...

METHOD: Gavrilo Princip zog eine Pistole ...¹³ (*Se sesede.*) ... Kopfschuss¹⁴ ...

COSIMO (*CARLU*): Se dizie?¹⁵

CARLO: Ein Schuss.¹⁶

COSIMO: Non capiši...¹⁷

CARLO (*pokaže s prstom na glavi*): En šus. V glavo.

METHOD (*v šoku*): Piše, da je enega dobil on – v vrat. Drugega pa nadvojvodinja.

CARLO: Zakaj, gospod Metod? Zakaj?

METHOD: Prekleta balkanska sodrga. Piše, da so bili srbski teroristi.

V delavnico priteče ZORA. Panično steče do METODA, tudi ona spregleda COSIMA.

ZORA: Metod, a si slišal, kaj se je zgodilo? Kaj bo zdaj? A bo vojna?

METHOD (*obrne ZORO proti COSIMU*): Ne boj se, Zora. Mož te bo branil pred norimi Balkanci in Turki do zadnjega diha, a ne Cosimo?

COSIMO: Io sarai il to kanonfuter!¹⁸

ZORA: Kaj boš ti? Kaj boš ti, ko pa ne znaš ne slovensko ne germansko.

¹³ Gavrilo Princip je izvlekel pištolo ...

¹⁴ strel v glavo

¹⁵ Kaj pravi?

¹⁶ En strel.

¹⁷ Ne razumem ...

¹⁸ Jaz bom tvoj kanonfuter!

A me boš ti branil, ko bodo tvoji lastni ljudje prišli in pograbili to zemljo?

COSIMO: Moja ljudje so Avstrija in Ungarija! Moja ljudje so Franz Jozef e Franz Ferdinand! Moja ljudje so naša Gorica!

ZORA: Naša? Čigava?

COSIMO (*se ustraši*): Naša.

ZORA: Furlanska? Italijanska??

COSIMO: Od tutti naša. Od slovenska, od avstrijska ... Ma anke par furlan. Anke.¹⁹

ZORA: In ko bodo prišli Italijani in ti bodo rekli, da je ta zemlja njihova? Kaj boš pa takrat rekel?

COSIMO (*pogleda proti METODU za pomoč*): Allora ... Italiya è una za-veznik.

METHOD (*vskoči*): Takrat bo pa rekel: Io sono un Italiano *austriaco*!²⁰ In bo pokazal na svojega sina (*dvigne CARLA v zrak*) in vzkliknil pred vsemi, da je njegov sin Karl Goriški, lahovsko-slovanske krvi, a polnokrvni podanik našega veličastnega cesarja Franca Jožija. (*Odloži CARLA na tla in poklekne pred njim.*) Blagoslovite me, vaše visočanstvo, Karl Goriški.

CARLO (*svečano položi roko na glavo klečččega METODA*): Me stupidut²¹.

ZORA (*CARLU*): Stupidut? (*COSIMU.*) A boš dovolil, da tvoj sin tako govori z gospodom Methodom?

COSIMO (*se zareži*): Alore, poglej njega. Sloven stupid.

ZORA (*pograbi CARLA*): Pridi z mano! Če te ne bo ta Lah, te bom pa jaz.

¹⁹ Pa tudi furlanska. Tudi.

²⁰ Jaz sem *avstrijski* Italijan!

²¹ Norček.

Zvleče CARLA ven. Mali se dere, dokler nista predaleč, da bi ju slišali.

METOD (*kriči za njo*): Zora! Pusti ga, saj smo se samo malo hecali!

COSIMO (*obupano*): Metod, se femine ... se femine ...²² ona je zmečana.
(*Udarja s prstom ob glavo.*) Sigur total²³ zmečana.

METOD: Pa saj sta se imela rada! Zakaj bi se drugače vzela!

COSIMO: Allora, saj veš! Par vie del frut. Par vie del frut!²⁴

METOD: Prokleti Furlan zmešan! Potem ji pa ne pusti, da ti ga tolče, če si zaradi otroka z njo!

COSIMO (*nekaj časa gleda METODA, nato steče proti izhodu in se dere*): Por-kamadona, čenska neumna! Lascie il mio frut in pas!²⁵

COSIMO izgine. METOD je nekaj časa sam v delavnici, začne zopet delati na Ikarusu, nato v delavnico zopet priteče mali CARLO, zadihan.

CARLO: Signor Metod? A bo vojna?

METOD (*se rahlo ustraši*): Hudiča, mali, a nisi zunaj na prašenju riti?

CARLO: Jaz sem prehiter za mamo.

METOD (*se zareži*): Ja, ja ... Ti si ena takšna čudovita mešanica, značilna za naš okoliš. Prebrisan po svoji lepi mami, kot reka Soča, ki drvi čez slovensko zemljo in se izmika skalam levo in desno ... Potem si pa hiter še, kot je hiter italijanski jezik tvojega očeta. Če bo vojna, te ne bo nihče našel, ker boš v prvo luknjo zlezal, kot kakšen zajec.

CARLO (*užaljen*): Zajci so strahopetni. Jaz nisem strahopeten.

METOD (*šaljivo*): Ne? Kdo pa je malo prej bežal pred mamino trdo roko?

²² Metod, kakšna ženska ... kakšna ženska ...

²³ Čisto popolnoma

²⁴ Zaradi otroka. Zaradi otroka!

²⁵ Pusti mojega otroka pri miru!

CARLO (*se malo nasmehne*): To je drugače. Mamina roka najbolj boli.

METHOD: Kdor te je spravil na svet, te lahko tudi z njega spravi. Ne pozabi tega, mali, in lepo poslušaj mamo.

CARLO: Tudi ko nič ne razume?

METHOD (*se zasmije*): Takrat še posebej! Boš že videl. Z ženskami boš imel še celo življenje težave. Najbolje, da se čim prej navadiš, da te bodo redkokdaj razumele.

(METHOD *pobere časopis in spet bere o atentatu. Vidi se, da je zaskrbljen, zamišljen.*)

CARLO: Signor Metod? (METHOD *ne odgovori.*) A vi mislite, da bo vojska kdaj prišla v Gorico?

METHOD: Mali, te neumnosti, ki jih pišejo v cajtungu, so se zgodile daleč proč v Bosni. To se nas ne tiče kaj preveč.

CARLO: Ampak pravijo, da bodo Rusi pomagali Srbom.

METHOD: Kdo to pravi?

CARLO: Vsi to pravijo.

METHOD (*se obrne h CARLU in ga pokroviteljsko pogleda*): Ne pozabi, da si ti najprej Slovenec, potem Lah in šele na koncu, ko te že skoraj zmanjka, si še malo Avstrijec. Samo toliko, da veš, kdaj rabiš Kajzerju glavo priklanjati in niti za las več.

CARLO (*skuša prekiniti*): Ja, ampak –

METHOD: In ker si najprej prvo, potem drugo in šele zatem tretje, boš vedel, da se puško dvigne samo za prvo, mogoče kdaj za drugo, nikoli pa za tretje. Ti časi so minili, ko nas je Kajzer pošiljal naokoli, da smo se tolkli v njegovem imenu. (*Začne govoriti bolj sebi kot CARLU. Postane vznusen, razburjen.*) In naj me hudič vzame, če bom šel kdaj dol na jug se streljat proti Srbom, ki so nam bratraci, če ne že kar bratje, za nekega mačehovskega očeta, ki ne zna niti besedice mojega jezika,

pa se drzne klicati se moj gospodar. *(Se obrne nazaj h CARLU.)* Ne boj se. Če bo vojna, bo vojna med Germanom in Srbom. Mi Slovenci ne bomo prijeli puške zanj! Sploh si pa ti še premlad, da bi te novačili.

CARLO *(ni še prepričan)*: Kaj pa če vseeno pridejo?

METHOD *(zdaj že razdražen)*: Boš jim pa ušel gor med Alpe in se skril v kakšno luknjo. A misliš, da so Rusi že kdaj videli takšne gore? Ne boj se Rusov. Oni ne bodo nikoli prišli na našo zemljo. Zdaj pa nehaj govoriti neumnosti in hitro v šolo! *(Skuša ga po riti, a se mu izmakne.)*

CARLO: Malo sem že prestar, da me boste vsi po riti.

Ponosno začne korakati iz delavnice, zelo počasi, kot kakšen vojak na paradi. METHOD ga nekaj časa pusti, nato se pa požene za njim, samo toliko, da ga ustraši. CARLO zbeži iz delavnice, METHOD se zareži, pobere orodje in se odpravi ven. Na izhodu ga ustavi COSIMO. Stojita pri vratih delavnice, ujeta v soju jutranjega sonca od zadaj.

COSIMO: Metod, a bo vojna?

METHOD *(resno)*: Bo. Ampak bom jutri povabil Rihterja na posvet. On bo najbolje vedel, kako naprej. Ne jaz ne ti ne bova šla na jug, to ti pa obljubim.

COSIMO: Za Kajzerja bi šel.

METHOD: Kaj bi šel? Daj bodi tiho, Lah neumni. Medtem pa Kajzer razglasi vojne razmere v državi. A veš, da te lahko da jutri na odstrel, pa mu noben Rihter nič ne more? *(METHOD zapira dvižna vrata delavnice.)* Sploh pa ... kdo bo pa z mano tire menjal, ko boš ti Kajzerju rit lizal?

Vrata se zaprejo. Luč žari naprej.

2. prizor: Skrito sporočilo

Delavnica je v poltemi, samo skozi špranje dvžnih vrat se vidi nekaj žarkov sončne svetlobe. Skozi stranski vhod v delavnico vstopi ženska postava. Sčasoma prepoznamo ZORO. Sprehaja se po delavnici in se ljubeznivo dotika predmetov, kroži okoli Ikarusa. Luč začne osvetljevati delavnico. Dela se dan.

ZORA: In potem gredo moški na delo, nas ženske pa pustijo doma, da se dolgočasimo *(se ustavi in nasmehne)* in sanjarimo o moških, ki so nas pustili doma. *(Se nasmehne in začne stikati po Ikarusu na sredini.)* O moških, ki so tako pametni in tako močni, da se naši možje lahko skrijejo pred njimi. *(Nasmehne se sama sebi. Iz žepa predpasnika izvleče svinčnik in papir in začne pisati sporočilo, na glas.)* Dragi Metod. Komaj čakam, da zopet poletiva, kot sva zadnjič. Tvoja ljuba Zora. *(Nekaj časa razmišlja, nato poljubi sporočilce in ga skrije v špranje naprave. Nato se znova razgleda po delavnici in se odpravi proti izhodu. Pri vhodu v delavnico se pojavi majhna postava. CARLO stopi v prostor.)*

CARLO: Mama, mama!

ZORA *(se prestraši, nato pa razjezi)*: Kaj pa ti delaš doma? Takoj v šolo!

CARLO *(žalostno)*: Ne morem...

ZORA: Seveda lahko. Eno nogo pred drugo, pa boš takoj tam.

CARLO: Ne morem ...

ZORA *(se razburi)*: Ti bom jaz že dala ne moreš, mula trmasta. Takoj da greš v šolo, drugače te bom očetu povedala! *(CARLO se v trmi usede na tla. ZORA, zaripla v obraz, steče do njega in ga začne dvigati.)* Da boš takole mazal svoje šolske hlače? Jaz jih bom pa cele dneve prala, a ne? *Ga obrne z ritjo naprej, da ga bo našeškala.*

CARLO: Ne! Prosim, ne me!

ZORA (*z roko v zraku, grozi z udarcem*): Zakaj me ne ubogaš? Zakaj me ne ubogaš??

CARLO (*hitro, prestrašeno, v joku*): Saj sem bil pred šolo! Ne morem not!

ZORA (*kriči nanj*): Kako ne moreš not!?

CARLO (*v joku*): Zaprli so jo! So prišli žandarji in so jo zaprli!

ZORA (*ga obrne naprej in se skloni k njemu, zaskrbljena*): Kako to misliš, zaprli?

CARLO (*komaj uspe povedati*): So ... prišli ... in ... rekli ... da so profesorji Srbi ... da ... hočejo ...

ZORA: Srbi? Kakšni Srbi? Saj so Slovenci! (*CARLO se joče, ne more ničesar reči.*) Kakšni Srbi?

CARLO (*med jokom*): Da so za Srbe. Da so ...

ZORA (*se ujezi*): Daj, nehaj se cmerit. A se boš takole cmeril, če te bo cesar poklical, da se bojuješ zanj?

CARLO (*resno, šmrkav*): Metod je rekel, da se bom skril –

ZORA: Se boš figo skrival. Moj sin že ne! Na največjem vrancu boš jezdil v cesarjevi osebni straži!

CARLO (*še malo šmrka*): Na velikem črnem konju?

ZORA: Najbolj črnem in najbolj mogočnem. Si slišal gospoda Metoda. Karel von Görz. Carlo di Gorizia.

CARLO (*se pomiri, rahlo nasmehne*): Ja ...

ZORA: No, tako. Povej mi zdaj, kaj je bilo.

CARLO: Vse učitelje so zvlekli na zaslišanje. Danes ni šole za Slovane, so rekli.

ZORA: Za Slovane?

CARLO: Si.

ZORA *razmišlja*.

CARLO: Mama? Kaj je to mischling²⁶?

ZORA (*se ujezi*): Kdo ti je to rekel? (CARLO *ne ve, kaj reči, ZORA ga strese.*)
Kdo ti je to rekel??

CARLO (*previdno*): Hanzi.

ZORA: Richterjev?

CARLO: Ja.

ZORA (*se dvigne, da bo v jezi odkorakala ven*): Bom jaz že dala tem avstrijskim svinjam! Da bodo mojega sina za mešanca zmerjali!

Na vratih se pojavi ženska postava, ujeta v soj jutranje zarje. Potrka na rob vrat. ADRIANA je privlačna ženska, mlajša od ZORE. Oblečena je v lepo poletno obleko.

ADRIANA (*plašno*): Buon giorno. E qua il sarto?²⁷

ZORA: Kaj?

ADRIANA: Il sarto ... e qua?²⁸

ZORA (*zabevska nazaj*): Poslušaj, mona neizobražena. Slovensko. Tu govorimo slovensko.

ADRIANA, *šokirana zaradi ZORINE osornosti, molči.*

ZORA: Govorimo solo slovenski.

²⁶ mešanec

²⁷ Dober dan. Je tukaj pri krojaču?

²⁸ Pri krojaču... je to tukaj?

ADRIANA pokaže, da ne razume. ZORA čaka ...

ADRIANA: Chiedo scusa ... Il sarto?²⁹

ZORA: Alora no! Tam zadaj je šnajder. (*Zamahne z roko na levo, za vhodom v delavnico.*) Za-daj!

ADRIANA (*se ozre nazaj proti svetlemu vhodu v delavnico in pokaže s prstom tja, nesigurno*): Dietro l'angolo?³⁰

ZORA (*naveličano*): Ja. Zadaj.

ADRIANA: Grazie.³¹

Se odpravi, da bo šla, a jo ZORA prekine.

ZORA: Ampak, zdaj ga ni doma. Samo popoldne in zvečer ima odprto. Čez dan je na železnici.

ADRIANA: Scusate mi, pero non capisco niente.³²

ZORA: Čez dan nicht ofnjeno. Nachmittags und Abends.³³

ADRIANA (*ji gre malo na smeh*): Scusate?³⁴

ZORA (*se razburi*): Porkamadona. Pa s kje si ti, da ne znaš nič drugega kot to vaše kokodakanje? Še cesar nam kdaj napiše kaj po slovensko. Ali pa vsaj nemško bi lahko znala. (*V obupu se obrne h CARLU.*) Karli, daj ji ti dopovej, da tvoj oče dela samo zvečer. Naj se takrat vrne. (*Že skoraj odide, se zavrti na petah in zažuga.*) Potem pa v šolo! Pa če so učitelji tam ali ne. Me čisto nič ne briga. (*Odide. CARLO stopi do ADRIANE.*)

²⁹ Se opravičujem. Krojač?

³⁰ Za vogalom?

³¹ Hvala.

³² Se opravičujem, ampak vas nič ne razumem.

³³ Popoldne in zvečer.

³⁴ Oprostite?

CARLO: Prego, venite –³⁵

ADRIANA (*z močnim zamejskim naglasom*): Kar po slovensko povej, saj razumem.

CARLO: Pa če niste ...

ADRIANA: Včasih je bolje, če ljudje mislijo, da jih ne razumeš.

CARLO (*razmišlja*): Ne razumem.

ADRIANA: Tako je. Non capisco.³⁶

CARLO (*se nasmeje*): Jaz sem Carlo. Nekoč bo vse to moje.

ADRIANA (*pogleda po delavnici*): Ta ropotarnica?

CARLO: Ne, Gorica. Stric Metod je rekel, da bom jaz kralj Gorice.

ADRIANA: Stric Metod je to rekel?

CARLO: Stric Metod je velik izumitelj. (*Spleza na Ikarusa.*) In ko bo Ikarus zgrajen, bo z njim poletel v nebo in se ne bo nikoli več vrnil, ampak bo živel na soncu ... (*išče besede*) ... iiiiiin ... (*se spomni*) ... z doooooolgo ribiško palico lovil ribe v Jadranskem morju.

ADRIANA (*se zasmeji*): Mali, ti imaš pa res domišljijo.

CARLO: Kako je pa tebi ime?

ADRIANA: Adriana sem.

CARLO: Iz kje pa si?

ADRIANA: Iz Jadranskega morja sem zlezla. In ko sem bila na kopnem, so se mi škrge skrile in so mi roke in noge zrastle.

³⁵ Prosim, pridite –

³⁶ Ne razumem.

CARLO: Reecees?

ADRIANA (*se nasmeji iz srca*): Reci mami in očetu, da je prišla dekla Adriana Marino. Bom jutri prišla še enkrat.

CARLO: A si morska deklica??

ADRIANA (*mu pomežikne, ne odgovori in na odhodu*): Se vidimo jutri, Carlo, kralj Gorice.

CARLO (*se prikloni svetlobi zunaj, ADRIANE ni več*): Auf Wiedersehen!

Skozi prehod pride ZORA.

ZORA: Je šla?

CARLO: Ja.

ZORA: In zakaj si ti še tukaj? Takoj v šolo!

CARLO *trzne in zbeži ven. ZORA ostane sama, še enkrat pogleda proti Ikarusu, malo se nasmeji in odide.*

3. prizor: Za avstrijsko krono

V delavnico sije jutranja svetloba. Zlato sonce žari skozi špranje v mehanski strukturi na sredini delavnice. Ikarus kar žari. V prostor vstopita METHOD in COSIMO. Nosita konstrukcijo, ki je videti podobna krilom, COSIMO hodi ritenski, METHOD ga usmerja.

METHOD (*živčno*): Pazi ...

COSIMO: Si, si. Viodi.³⁷

METHOD (živčno): Pazi na Ikarusa!

COSIMO (*razdraženo*): Viodi, viodi.³⁸ (*Se skoraj zaleti v mehansko strukturo na sredini.*)

METHOD: Pazi na Ikarusa, sem rekel!

COSIMO: Jo soi masa sigur!³⁹ Je v napoto!

METHOD (*razdraženo, a šaljivo*): Ti si meni v napoto, Lah nerodni. (COSIMO *se znova skoraj zaleti v napravo.*) Pazi!! A ne vidiš, da se lahko polomi?!

COSIMO: Porcamadona ... (*V ihti išče besede.*) Ne vidim? Ne vidim? Dobro jaz vse vidim!

Spusti svojo stran paketa, da pade s pokom na prašna tla delavnice in se prah dvigne in lesketa v soju jutranje zarje. METHOD nežno odloži svoj konec na tla in porine paket pred napravo Ikarus.

METHOD: Kaj je spet? Kaj te spet muči?

COSIMO: Ma, ona ... Moja Zora. Je ... le une puttane!⁴⁰ (*Pljune na tla, potem nekaj časa gleda v pljunek in ga s čevljem pobriše, ježno.*) Ima drugega.

METHOD (*zmrzne*): Kako pa veš? Si kaj videl?

COSIMO (*še vedno zre v pljunek*): Videl. Videl. Jai viodut dut ...⁴¹ Videl v ... (*Pokaže na oči. METHOD trzne ob tem.*) Cemut si dis ...⁴² Sem notri sem videl ... Me gleda, kot da sem broglion⁴³.

METHOD (*previdno*): Ampak ne veš pa, s kom?

³⁷ Ja, ja. Vidim.

³⁸ Vidim, vidim.

³⁹ Jaz sem zelo previden!

⁴⁰ ... vlačuga!

⁴¹ Vse sem videl ...

⁴² Kako se reče ...

⁴³ bedak

COSIMO: Ne vem, s kom.

METOD (*si vidno oddahne*): Dobro. Samo da ne veš.

COSIMO (*ga pogleda začudeno*): Kako to misliš?

METOD (*se hitro izvleče*): Če ... bi vedel ... Bi bilo hujše. Ker potem bi lahko videl njegov obraz vsakič, ko bi zaprl oči. Tako pa nič ne veš. Boljše je tako ... in ... Najbrž si tako samo domišljaš vse skupaj. L'immaginazione, Cosimo. L'immaginazione produce solo la morte. La morte!⁴⁴

COSIMO (*se razburi*): Kaj ti veš? Grand inventore!⁴⁵ (*Oponaša METODA. Govori v lepi, a polomljeni slovenščini.*) Jaz bom Ikarus gradil. Ikarus, ki bo letela visoko v neba. Jaz bom Sloveno Da Vinci. Metodo Da Vinci. (*Zopet v svoji italijanski slovenščini.*) Tebe je sigur total⁴⁶ samo fantasie⁴⁷.

METOD (*hladno*): Moj Ikarus bo letel.

COSIMO: In padel. Cemut in una legenda.⁴⁸

METOD: Padel boš ti! Jaz bom pa zajadral s krili visoko v zrak in se smejal zemlji spodaj, ki me bo klicala k sebi.

COSIMO: Tu ses idiot.⁴⁹

METOD (*ga ignorira*): Vsi dvomljivci boste videli. Sedaj smo v novi dobi. Končno smo s svojim razumom dohiteli naravo in jo premagujemo na vsakem koraku.

COSIMO: Sanje.

METOD: Telefon, radio, elektrika, avtomobil, dizelske lokomotive.

⁴⁴ Domišljija, Cosimo. Domišljija je smrt. Smrt, ti rečem!

⁴⁵ Veliki izumitelj!

⁴⁶ čisto popolnoma

⁴⁷ domišljija

⁴⁸ Tako kot v mitu.

⁴⁹ Ti si idiot.

COSIMO (*se zasmеji*): Metodo, to so sanje tvoje.

METHOD (*ga ignorira*): In tudi letimo že!

COSIMO (*se še vedno smeji*): Pense stupid ...⁵⁰

METHOD (*ga še vedno ignorira in trmasto nadaljuje*): Ne bom prvi. To vem. A nikakor nočem biti zadnji, ki bo poletel v nebo ... in (*išče besede*) ... poljubil sončne žarke! (*Zajame z roko po zraku blizu tal, kjer se še vedno lesketa prah v jutranji zarji, in dvigne namišljene sončne žarke k ustom in jih poljubi. Nekaj časa je v zanesenem stanju, nato začne kašljati od prahu, ki ga je ponesel v usta.*)

COSIMO: Ti si res en stupidut⁵¹! Kot je Carlo rekel. Stupidut za našega Kajzerja. Boš plesal za njega na Vienna. (*Začne plesati kot dvorski norček.*) Ciali mi, ciali mi. Io soi il stupidut del kaiser.⁵²

METHOD (*si hitro opomore od kašlja in zabevska*): Za Kajzerja pa nikoli! Kaj pa je on naredil zame? In za slovenski narod? ... Kaj je naredil za tvoj narod, Cosimo?

COSIMO: Alore ...

METHOD: Nič ni naredil. Kajzer kamene dobe, ki diha zadnje sape v dobi letelih strojev in elektrike. Franc Ferdinand nam je še kaj obljubil. Da bomo imeli sedež na Dunaju. Zdaj bodo pa z njegovo trugo paradirali gor pri njih. Poglejte Avstrijo, kako jo je ugriznil srbski pes. To bodo rekli! In kaj bo potem? Rekli bodo nam, Slovencem, Kroatom, Čehom, Slovakom ... Ugriznite nazaj! Ugriznite svojega brata, ki si je drznil ugrizniti vašega germanskega očeta. (*Razburjen, nato nadaljuje ježno, hladno.*) Tudi vam bo rekel, Cosimo. Tudi vam, Lahom, ki samo čakate, kdaj bo ta zemlja lahko vaša.

COSIMO (*ogorčen*): Alore. Ne moja. Jaz ne bi.

METHOD (*jezen*): Kaj ne bi? Če pride sam Victor Emmanuel in ti reče, da

⁵⁰ Sanje norca ...

⁵¹ norček

⁵² Poglejte me! Poglejte me! Jaz sem kajzerjev norček!

bo zdaj slovenska in hrvaška zemlja tvoja? Bi rekel ne? Bi se uprl tistemu, ki govori tvoj jezik, ki mu milijoni sledijo in mu pravijo kralj?

COSIMO: Io soi un friulan austriac.⁵³

METHOD (*se zasmеj*): Ti si en butelj ... To si ti. Medtem so pa včeraj tri učitelje zaprli pa enega reveža bodo fentali samo zato, ker gre vsako poletje dol k teti v Dalmacijo na morje. Ti Avstrijci še zemljevida ne znajo brati! A misliš, da oni vedo, kaj je Furlan?

Od zunaj se pojavita na vhodu v delavnico dva moška. Zaradi močne svetlobe se vidi samo njuni silhueti. Debelejši je HERR RICHTER, bolj suhi pa SIGNOR CALABRO. Oba sta oblečena v uradniške frake. Medtem ko stojita zunaj in se še nekaj dogovarjata, METHOD povleče COSIMA k sebi.

METHOD: Ekola, Herr Richter je že tukaj! Pa še tistega sršena je s sabo privlekel. Poslušaj zdaj ... Jaz bom govoril, ti samo kimaj. S tvojo germanščino bi mu še mamó prodal.

COSIMO (*se razburi*): Ih bin ajn osterajšer furlan⁵⁴!

METHOD: To ti govori komu, ki ti bo dejansko verjel. (*Mu čisto od blizu razloži.*) Glej. Richter je slovenske krvi, samo dela se Nemca. Bom ga jaz zmasiral, boš videl.

COSIMO: Alore –

METHOD (*ga prekine, šepeta*): A bi rad šel v Rusijo?

COSIMO: No.

METHOD: E, potem pa silenzio⁵⁵.

H. RICHTER vstopi, medtem ko S. CALABRO ostane zunaj, njegova silhueta ves čas vidna, in meče senco v notranjost. H. RICHTER se odkašlja, nato pokima METHODU.

⁵³ Jaz sem furlanski Avstrijec.

⁵⁴ Jaz sem avstrijski Furlan.

⁵⁵ tišina

H. RICHTER: Guten Tag, Lokführer Ziegler. Sie wollten mich sehen?⁵⁶

METHOD (*se pači, da ne razume*): Enšuldigun, ih zer švoh ferštekam.

H. RICHTER (*vzvisheno, malo užaljeno*): Kennen Sie nicht die Sprache ihres eigenen Kaisers?⁵⁷

METHOD (*se še bolj spači, pohlevno se drži*): Enšuldigun?

H. RICHTER (*glasneje, rahlo razburjen*): Die Sprache Ihres Kaisers!⁵⁸

METHOD (*nekaj časa bulji v prazno, nato prikima*): Kajzerce? Ja. Ja! Ih libe kajzerce!

H. RICHTER (*ga pogleda, nato stopi bliže k METHODU*): Metod, hudiča, saj sva skupaj v šolo hodila! Menda mi ne boš rekel, da ne znaš avstrijsko, če si bil pa najboljši v razredu –

METHOD (*kar naenkrat ni več sključen, pohleven*): O, lej ga, hudiča slovenskega. Pa se je zbudil njegov slovanski jezik!

H. RICHTER (*maha, naj bo tiho*): Bolj potihlo. Bom še v arest šel zaradi tebe!

METHOD: V arest boš šel, ker ves čas kradeš iz mestne blagajne, ne zaradi svojega jezika.

H. RICHTER (*skoraj šepetaje*): Saj si slišal, kaj so nam ti Balkanci naredili! (*Se ozira proti vratom, če ga S. CALABRO sliši.*) Našemu edinemu zavezniku gori na Dunaju –

METHOD: Balkanci? Kaj pa si ti? A si germansko joško vlekel, ko si bil mali, ali slovansko?

H. RICHTER: Poslušaj, zdaj te imam pa čisto dovolj! Zunaj me čaka Signor Calabro, ki samo čaka, da me zašinfra, da sem kak informant za Srbe.

⁵⁶ Dober dan, strojevodja Ziegler. Ste me želeli videti?

⁵⁷ Ne poznate jezika svojega lastnega cesarja?

⁵⁸ Jezik vašega cesarja!

METOD (*pogleda ven*): Kača lahovska. Medtem pa on vsako drobtino zanesse preko meje. A ste nemčurji res tako slepi?

H. RICHTER: Italija je naša zaveznica in nanjo bomo še računali. Menda že zbirajo vojsko, da bodo udarili Francijo.

METOD: Da ne bodo tebe po tvoji avstrijski betici udarili, ko si tako slep, da še riti ne vohaš, če ti direktilih v obraz prdi.

S. CALABO (*ga zasliši od zunaj*): Cosa succiede? Abbiamo fretta.⁵⁹

H. RICHTER (*se odmakne od METODA na bolj uradno razdaljo in glasno nadaljuje, preglasno*): Und, was brauchts du von mir?⁶⁰

METOD (*z normalno glasnostjo*): Bajе po celi državi pošiljajo ljudi proti Rusom.

H. RICHTER: Natürlich, natürlich. Za kajzerja se bomo borili. Za naš faterland.

METOD (*se spači, nato nadaljuje*): Midva s Cosimom ne bi šla.

H. RICHTER (*se zasmеje*): Ne bi šla? A to se zdaj kar sami odločamo?

METOD: Ne. Ampak kajzer in faterland naju bolj rabita tukaj.

H. RICHTER: Res? Kako si si pa to razlagal?

METOD (*pogleda proti COSIMU, ki je že ves čas tiho, in ta v tem razume znak, da sme govoriti*).

COSIMO: Siamo molto importanti per l'Imperatore.⁶¹

H. RICHTER (*ponovi, sarkastično*): Molto importanti?⁶²

METOD (*skuša utišati COSIMA*): Bodi tiho, Lah neumni.

⁵⁹ Kaj se dogaja? Mudi se nam vendar.

⁶⁰ Torej, kaj rabiš od mene?

⁶¹ Sva zelo pomembna za cesarja.

⁶² Zelo pomembna?

COSIMO (*ignorira METODA*): Moooooolto importanti.

H. RICHTER: Vidva sta *importanti* samo za kanonfuter, če kajzer tako reče.
In kajzer je rekel ... (*izvleče iz žepa seznam*) ... ja, takole. Prvi vlak za
vzhod. Galicija.

COSIMO (*METODU*): Kaj je rekel?

METHOD: Jaz in ti. Rusija. Il primo treno.⁶³

COSIMO (*prestrašen*): Il prim tren?⁶⁴

METHOD: Prvi vlak. (*Se obrne k H. RICHTERJU, da bi nadaljeval.*) Poslušaj,
Rihter. A se ne bi dalo kaj –

COSIMO *ga prekine.*

COSIMO: Io sono un Italiano!⁶⁵ (*Skoči proti H. RICHTERJU.*) Questo e un
esercito Austriaco!⁶⁶

(*METHOD komaj zadrži COSIMA nazaj, H. RICHTER eksplodira od jeze.*)

H. RICHTER: Kaj je rekel?? Kaj si je drznil reči v tej naši germanski do-
movini??

V delavnico priteče S. CALABRO.

S. CALABRO: Cosa sta succedendo?⁶⁷

H. RICHTER: Kakšen Italijan! Da bi mu Rusi vse kosti polomili, ko tako
govori čez Kajzerjeve besede!

S. CALABRO (*z vleče COSIMA na stran, slišimo samo prvih nekaj besed, nato
izgineta v drug prostor*): Perche ti agiti tanto? Vuoi andare sul Fronta?

⁶³ Prvi vlak.

⁶⁴ Prvi vlak?

⁶⁵ Jaz sem Italijan!

⁶⁶ To je pa avstrijska vojska!

⁶⁷ Kaj se dogaja?

Non preoccuparti. Fronte orientale non e quella che ti dovrebbe preoccupare.⁶⁸

H. RICHTER (*METODU*): Ziegler, drži tega mehanika, da ga ne bo avstrijska roka pravice zdrobila!

METOD: Ah, malo je vzkipljiv. To ima zagotovo kaj naše krvi v sebi.

H. RICHTER: Pazi! Ti pravim, da zdaj niso časi za narodna vprašanja. Zdaj moramo stati skupaj. Vereingtes Mitteleuropa⁶⁹ pod enim vladarjem!

METOD: Ki ga bo vsak čas pobralo.

H. RICHTER: Točno o tem govorim! Kako ti naj pomagam, ko si pa tako trmast.

METOD: A nisva midva skupaj v šolo hodila? Kdo je takrat tebi pomagal? Kdo je zate izpite pisal, da si zdaj tu, kjer si.

H. RICHTER: Na ja ... Aber ...⁷⁰

METOD: Ti bom jaz dal aber, aber. Se postavljaš s to svojo lepo obleko, ki ti jo je avstrijska krona dala za svoje ponižanje ... Da bi se pa spomnil, da imaš germansko diplomo, germansko ženo in germansko službo zato, ker ti je Slovan pomagal ... To bi pa kar pozabil?

H. RICHTER (*potiho*): Nič nisem pozabil. Seveda sem ti hvaležen.

METOD: Toliko hvaležen, da me napišeš na seznam za v Rusijo? Pfuj (*pljunke na H. RICHTERJEVE škornje*), pa taka hvaležnost.

H. RICHTER (*se skloni in obriše pljunek*): Nisem te jaz napisal.

METOD: Lahko me pa ti izbrišeš.

⁶⁸ Kaj si pa tako razburjen? Ne želiš na fronto? Nikar ne skrbi. Fronta na vzhodu ni tista, za katero te mora skrbeti.

⁶⁹ združena srednja Evropa

⁷⁰ No, ja. Ampak ...

H. RICHTER (*se dvigne nazaj gor*): Aber ...

METHOD: Pa Cosima tudi. Saj *je* Lah. Ampak je *naš* Lah!

H. RICHTER: No, nekaj pa vseeno rabim v zameno.

METHOD (*se zasmehi*): No, tako. Pa sva končno našla tvoj jezik. Birokратиše šprahe. Koliko hočeš?

H. RICHTER: No, seveda za stroške, ki bodo nastali.

METHOD (*sarkastično*): Seveda, seveda. (*Vzame iz žepa že pripravljeno vsoto.*) Tole bi moralo kriti vse tvoje ... stroške.

H. RICHTER (*šteje denar in prepričuje samega sebe*): Vidva vendar delata na železnici. Ne more avstrijska krona ostati brez svoje železnice. Kako bomo pa pripeljali Italijane do Rusov, če jih bomo slučajno rabili. Ne, ne. Vidva sta pravzaprav ključna ravno tukaj, kjer sta zdaj. Gorizia vaju potrebuje bolj kot Galicija.

METHOD: Gorica, ne Gorizia.

H. RICHTER: Ja, ja, imaš prav... Signor Calabro tako reče, pa mi je ušlo. Ne Gorizia in ne Gorica, ampak sladkogermanski Görz.

METHOD: Takšni, kot si ti, bodo pokopali nas Slovence.

H. RICHTER: Takšni, kot si ti, bi pa najbrž najraje poleteli v nebo, a ne? In tam razglasili neodvisno državo Slovanijo.

METHOD (*stopi proti vhodu v delavnico in se razgleda ven v nebo; jutranje sonce ga obarva v zlato, vidimo samo silhueto*): Tam zgoraj ni mejá. Zgoraj smo vsi enaki.

H. RICHTER (*se približa napravi na sredini*): A to je ta tvoj slavní Ikarus?

METHOD (*stopi nazaj v delavnico in zaščitniško proti Ikarusu, nezaupljivo vpraša*): Kaj veš o Ikarusu?

H. RICHTER: Vem, da je letel preblizu sonca in so mu krila zgorela.

METOD: To je mit. Kaj veš o mojem Ikarusu?

H. RICHTER: Celo mesto ve za tvojega Ikarusa. In se ti za hrbtom smeje.

METOD: Kdor se zadnji smeje ...

H. RICHTER: ... je slabo slišal, kar so mu drugi govorili. Kar je bilo v mitih, naj ostane v mitih.

METOD: Moj Ikarus bo poletel.

H. RICHTER: A bo tudi padel.

METOD: Vidim, da nisi dobro razumel zgodbe ... Ni važno, da je padel. Važno je, da je sploh poletel.

H. RICHTER: No, vsekakor so to neke knjižne zadeve. Nas tarejo resni, trenutni problemi, ti pa sanjariš o mitih in legendah. (*Stopi do vhoda v drug prostor in zakliče.*) Calabro? Komm. Wir müssen gehen.⁷¹

Iz drugega prostora prideta S. CALABRO in COSIMO. Prvi hodi ponosno, drugi zamišljeno.

S. CALABRO: Ricorda ti cosa ti ho detto.⁷²

COSIMO (*zamišljeno*): Sì, certo. Grazie per il consiglio.⁷³

H. RICHTER: Aufwiedersehen! (*Se obrne k S. CALABRU in skupaj se odpravi proti izhodu.*) Über was habt ihr gesprochen?⁷⁴

C. CALABRO (*oba že pri izhodu. S. CALABROVE besede se slišijo že iz za vrat in šibko*): Nichts besonderes. Über die Zukunft unseres Landes.⁷⁵

METOD (*stopi do COSIMA*): Prihodnost dežele? Kaj to pomeni Cosimo?

⁷¹ Pridi. Morava iti.

⁷² Zapomni si, kaj sem ti rekel.

⁷³ Seveda, seveda. Najlepša hvala za nasvet.

⁷⁴ O čem sta se pogovarjala?

⁷⁵ Nič posebnega. O prihodnosti naše dežele.

COSIMO (*se ob teh besedah prebudi iz zamišljenosti*): Prego?⁷⁶ (*Se zresni.*)
 Eee, no impuarte.⁷⁷ (*Potisne METODA proti izhodu.*) Eee ... Grem ...
 Moram ... Zamuditi!

COSIMO *steče dol, METHOD gleda za njim, začuden, nato gre do Ikarusa in mu začne natikati krila.*

4. prizor: Prešustvovanje

Delavnica je osvetljena v jutranjo zarjo, ki sije skozi garažna vrata. Soj svetlobe se spreminja v živo rumeno. Jutro se bliža h koncu. METHOD sestavlja Ikarusa.

METHOD (*samemu sebi*): Le še malo, dragi moj Ikarus, pa bova poletela v nebo, daleč stran od teh zemeljskih neumnosti. (*Se nasloni na Ikarusa kot na starega prijatelja.*) Veš, na tem norem svetu, kjer vse drvi, drvi, drvi proti vojni, lahko le ptica zares razume pomen svobode. Dragi moj Ikarus, a veš, da so se za ta kos zemlje tu zunaj (*stopi do izhoda iz delavnice, dvigne vrata do konca in se zazre ven, po zemlji, ujet v zlato jutranjo zarjo*) tolkli že pred tisoči let? Kot da je sam Kristus pokopan v tej naši zemlji ... Slovenski zemlji? Nemški? Italijanski? (*Nekaj časa zre v daljavo, zamišljen ... nato se ozre proti nebu.*) Kako ne razumejo, da je zemlja samo ena in da se vsi na njej vrtimo z isto hitrostjo. Da se komaj držimo njenih las in da nas lahko ena sama nepremišljena poteza, en sam kašelj premočnega kanona odpihne z nje (*pihne v odprto dlan, nato pa jo stisne v pest*) in zemlja bo ostala, otresena nadležnih bolh, ki so brezobzirno pile kri iz njenih modrih žil. (*Stopi nazaj k Ikarusu.*) Kaj mi bo tak svet, dragi moj Ikarus? Ta naša Evropa s svojimi bolnimi idejami in s svojimi vojnimi napovedmi. Medtem ko na drugi strani sveta modro počiva Amerika,

⁷⁶ Prosim?

⁷⁷ Eee, ni pomembno.

kamor vabijo vso inteligenco sveta. Kjer je vsak dobrodošel, če le sprejme njihovo svobodo, njihovo brezmejnost. (*Se približa, kot da govori Ikarusu v uho, medtem se od zadaj v delavnico prikrade ZORA in ga posluša.*) Tja bova poletela, dragi moj. Samo da te dokončam. Stran od teh cesarjev in kraljev. Stran od Slovencev, Italijanov in Nemcev. V daljno Ameriko.

ZORA (*ga prekine*): A kar brez mene?

METHOD (*se zdrzne*): Zora? Kaj pa ti tukaj?

ZORA: A zdaj pa kar tako? "Kaj pa ti tukaj?"

METHOD (*se ozira naokoli*): Pazi no. Lahko naju kdo sliši.

ZORA: Kdo naju bo slišal? Cosimo je v svoji delavnici. Kaže novi punc, kako se suknjo zašije. (*ZORA se počasi približuje, METHOD se umika.*) Klepetata v tistem svojem neumnem jeziku, da ju čisto nič ne razumem. (*METHOD zadane ob Ikarusa.*) Jaz pa sanjarim o svojem izumitelju, ki mi je še ne dolgo tega govoril, kako me bo vzel s seboj v Ameriko.

METHOD: Pa tisto sem rekel tako ... v strasti.

ZORA: V strasti, ja. Zdaj te pa kar naenkrat skrbi, da bi naju kdo slišal. (Že čisto ob METHODU.) Takrat te pa to ni čisto nič skrbelo. (*Nežno, na uho.*) Če boš glasen ...

METHOD: Prosim, Zora. Cosimo nekaj sumi. Pa še prijatelj mi je. Ne smeva več. Ne takole, na odprtem.

ZORA (*nekaj časa ga gleda čisto od blizu, nato se hladno umakne*): Dobro. Očitno ti ni več mar zame ...

METHOD (*gre proti njej*): Ne, Zora, ni to. Saj sem vse resno mislil. Ampak pravim samo, da morava biti previdna.

ZORA: Kaj pa Amerika?

METHOD (*jo objame*): Zorica moja, to sem samo tako rekel. Ker se lepo sliši. Če bo letel kak kilometer, dva, bom že vesel ... Kakšna Amerika!

ZORA: Kaj pa vse tisto, da bova skupaj pobegnila?

METHOD: Bova. Bova. Ampak ne z Ikarusom. Zato morava biti previdna. (*Jo spusti, stopi do vhoda in pogleda ven.*) Zdaj še bolj kot kadar koli prej.

ZORA (*ga nekaj časa gleda, nato hladno*): Nazadnje si vse to drugače govoril. Da bo ta Ikarus letel do lune in nazaj. Torej so te samo besede?

METHOD: Zora ... prosim ...

ZORA: Veš kaj, dragi moj izumitelj, besed imam dovolj že pri Cosimu. Ves čas nekaj blebeče. Naredi pa nič. (*Se nasmeji sama sebi.*) Zdaj se celo trudi nekaj po slovensko. Jaz pa umiram od smeha. Kako naj bom s takim moškim? Če me je sram se klicati njegova žena?

METHOD: Jaz ga učim.

ZORA: Vem, ja. Veliki podučeni gospod Ziegler, ki zna vse knjige na pamet. Ki je hodil na Dunaj v šolo. (*Zelo glasno.*) Veliki Ziegler, ki bo poletel visoko v nebo!

METHOD (*ji pokaže, naj bo tiho, in skoraj zašepeta*): Zora, prosim te!

ZORA (*stopi do Ikarusa in gre z roko po robu*): A veš, da sem bila poleg, ko si oznanil, da boš poletel? Doli pri vodi sem prala, ko ste se drli drug čez drugega na vrtu, vsak z litrom vina v riti.

METHOD: Nikoli mi nisi povedala.

ZORA: Aldo je bral nek članek v cajtungu, da je zdaj doba letečih stvorov in da ni dolgo več čas, ko bomo na hrbtih mehanskih ptic poleteli do same lune. Pa si se vstal, pijan ko čep ... In razglasil pred celo zbrano družbo, da boš tudi ti poletel. Pa ti niso verjeli.

METHOD (*samemu sebi*): Še zdaj mi ne verjamejo.

ZORA: Ti si pa vztrajal. Gospod Ziegler, ki ve bolje od vseh nas. Si rekel, da boš poletel, še preden ti siva brada zraste.

METHOD: Še stavili smo se.

ZORA (*se mu približa*): In kje je zdaj to tvoje letalo? Tale kup nesreče tukaj? (*Gre z roko čez njegovo čedno urejeno brado.*) Kaj pa je tole, dragi moj Metod? (*Izpuli dlako, METODA vidno zaboli.*)

METHOD: Zora, prosim, razumi. Te stvari ... rabijo čas.

ZORA (*nekaj časa gleda sivo dlako, nakar jo frcne v METODA*): Moja siva sramota. (*Se obrne in odide, na vratih se sreča s COSIMOM in ADRIANO. Reče COSIMU:*) A ji greš našega velikega izumitelja predstaviti? Kar daj ... Povej ji, kako smo vsi ponosni, da ga imamo v naši ljubi Gorici. Velikega Metoda Zieglerja, o katerem bo cel svet pisal, ko bo poletel do lune. (*COSIMO jo začudeno gleda, ADRIANA stopi do METODA in mu ponudi roko.*)

ADRIANA: Buon giorno! Mi chiamo Adriana. Sono venuta aiutare il sarto Monti.⁷⁸

COSIMO (*se zasmee, skoraj preveč dobre volje*): Cosimo, prego!⁷⁹

ADRIANA (*sramežljivo, medtem ko se rokujeta z METHODOM*): Cosimo...

METHOD (*mimo ADRIANE vpraša COSIMA*): A to je ta tvoja nova dekla? A ne zna nič po naše?

COSIMO (*rdeč v obraz, vesel*): Si, si. To je ona. Ona je ... Cemut si dis ...⁸⁰
Une belese italiane?⁸¹ (*ADRIANA zardi.*)

METHOD: Italijanska lepotica.

COSIMO (*navdušeno pritrdi*): Si, si. In govori samo po naše.

METHOD: Jo bomo že naučili tudi po naše.

COSIMO (*se ujezi*): No, no.⁸² Mi ne boš je kvaril. (*Se obrne k ADRIANI.*)
Allora – (*Jo prime pod roko in jo pelje skozi delavnico, medtem ko ji kaže*

⁷⁸ Dober dan! Jaz sem Adriana. Sem prišla pomagat pri krojaču Montiju.

⁷⁹ Cosimo, lepo prosim!

⁸⁰ Kako se reče ...

⁸¹ Italijanska lepotica?

⁸² Ne, ne.

stvari kot kak vodič.) Qua ce l' officina dell' inventore, dove lavora sulla macchina volante. Questo e Ikarus. Poi abbiamo ancora –⁸³

ZORA (*od zunaj se jo sliši*): Cosimo! Stranko imaš!

COSIMO (*razdraženo, zakriči ven*): A chiste ore?⁸⁴

ZORA (*se zadere nazaj od zunaj*): Kakšne ima veze, koliko je ura? Če imaš stranko, imaš stranko. Takoj pridi!

COSIMO (*se zazre po delavnici in se najprej ADRIANI in nato METHODU prijazno, osramočeno nasmehne, nato se odpravi ven*): Alore, prihajam!

ADRIANA nekaj časa gleda za COSIMOM, izgubljena, nakar jo METHOD nagovori.

METHOD: Da quale citta Italiana viene?⁸⁵

ADRIANA (*se nasmehne*): Trieste.

METHOD (*samemu sebi, a na glas*): Lepe deklice tale Trst rojeva. Pa četudi so lahovske, hudiča, da so iz samih nebes poslane! (*ADRIANA se nasmehne, METHOD takoj –*)

METHOD: Kaj se pa ti nasmihaš? A ni Cosimo rekel, da si čistokrvna Italijanka?

ADRIANA: Kolikor sem jaz razumela, je rekel italijanska lepotica.

METHOD: ... ki govori po naše?

ADRIANA: Ki govori po vaše.

METHOD: Kako to?

ADRIANA: Nona je Slovenka.

⁸³ Tukaj ima gospod izumitelj delavnico, kjer dela na svojem letečem stroju. Tole je Ikarus. Potem imamo pa še –

⁸⁴ Ob tej uri?

⁸⁵ Iz katerega dela Italije?

METHOD: Kaj pa ostali?

ADRIANA: Pa kimajo očetu, ki pravi, da smo čistokrvni Italijani že stoletja.

METHOD (*hladno*): Torej ste iz takšne družine ...

ADRIANA: Mogoče. Pa kaj?

METHOD: No, pa saj vidim, da vam gre slovenščina kar dobro od rok. Pa je Cosimo rekel, da ne znate!

ADRIANA (*se prisrčno nasmehne*): Me ni vprašal.

METHOD: Pa Zora?

ADRIANA: Ona je sicer vprašala, ampak ne preveč prijazno.

METHOD (*se malo zamisli*): Ja, ima kar oster jezik.

ZORA (*od zunaj, glasno*): Adriana? Kje je spet ta neumna Italijanka? Adriana??

ADRIANA (*posluša, nato pogleda METODA*): Moram iti. Boste čuvali mojo skrivnost, gospod Ziegler?

METHOD: No, bova pa menda bila kar na "ti", a ne?

ADRIANA (*na odhodu*): Ne, gospod Ziegler. Bova kar na "vi". (*ADRIANA se nasmeje in že izgine skozi vrata, kjer se križa s COSIMOM. Ta še nekaj časa gleda za njo.*)

COSIMO: Eee, Metodo ... Jaz sem ... (*se zbudi iz sanjarij, išče besede*) ... zaljubljen.

METHOD: V koga? V Zoro?

COSIMO: Kaj bom v Zoro, kaj. Ona je diaul⁸⁶.

METHOD: V koga pa potem? (*Nekaj časa traja, preden dojame.*) V ta novo?

⁸⁶ hudič

COSIMO (*opravičujoče, zasanjano*): Le biela. E anche dols.⁸⁷ Lepa in sladka.

METHOD (*tudi sam se zagleda proti vratom*): Lepa, ja. In sladka. (*Sčasoma se zbudi iz sanjarij.*) Ampak ti imaš svojo Zorico.

COSIMO: Ki je z drugim.

METHOD: Pa saj ne veš tega.

COSIMO: Če ne z drugim, pa s hudičem.

METHOD: Cosimo, kdaj se boš naučil? Vse ženske so poročene s hudičem. Ampak mi ne moremo brez tega ... (*išče besede*) ... žvepla in smodnika.

COSIMO: Metodo, a boš ti meni pisal?

METHOD: Tebi pisal? A kam greš?

COSIMO: Ne meni. (*Pokaže na vrata.*) Za meni.

METHOD: Za tebe? (*Nekaj časa zre proti vratom, nato dojame.*) Da bi pisal Adriani?

COSIMO: Allora, ti si intelignenten e tu ses romantica.⁸⁸

METHOD: Ampak saj je Italijanka!

COSIMO: Si, si. Ampak ti znaš tako kot Dante. Melodično.

METHOD: Po lahovsko?

COSIMO: Si. Da bi ji pisal. Da je divine⁸⁹.

METHOD (*razmišlja*): Kaj dobim v zameno, da si roke mažem s takšnimi posli?

⁸⁷ Tako je lepa. Tako je sladka.

⁸⁸ In ti si romantik.

⁸⁹ božanska

COSIMO: Alore. Midva sma amis⁹⁰.

METOD: Prijatelja že, ampak ti imaš nekaj, kar jaz rabim.

COSIMO (*se dela neumnega*): Kaj?

METOD: Dobro veš, kaj.

COSIMO: Pa dobro. Meter, dva?

METOD: A veš, koliko rabiš za dobro padalo?

COSIMO: Alore Metodo, ono ni poceni. Ono je drago.

METOD: Dobro vem, da je drago. Ampak to je moja cena. Rabim dvanajst metrov blaga.

COSIMO: Dodis? Tu ses normal?⁹¹

METOD: Svile.

COSIMO: Filande?? Ti si nor.

METOD: Cosimo, saj ti pravim, da drugo ne pride v poštev. Samo svila je dovolj lahka, da jadra čez zrak. Poglej! (*Gre do predala v pisalni mizi in vzame ven dolg kos svile, nekakšen svilen šal, in ga vrže v zrak.*) Najprej skočiš ... (*Svilen šal se počasi spušča proti tlom.*) In potem jadraš proti zemlji kot na vetrni odeji ... (*Šal se spusti na tla, podrsa po tleh in se ustavi pred nogami COSIMA.*) In pristaneš kot ptica na robu jezera, ko pride močit svoj kljun.

COSIMO (*gleda v svilen šal pri svojih nogah*): Pa svila je draga.

METOD (*pobere šal in ga spravi v predal*): Tako kot moja beseda.

COSIMO: Pa zdaj so vse zaprli. Dvanajst metrov svile. Cesar vse vzame za vojska ...

⁹⁰ prijatelja

⁹¹ Dvanajst? A si normalen?

METOD: Kaj me brigajo cesarjevi ukrepi. Če hočeš, da ji pišem, mi boš priskrbel svilo. To je edini ukrep, ki mene zanima.

COSIMO: Ma ...

METOD: Potem ji pa kar sam piši o Danteju in rožicah. *(Se obrne, da bo šel do izhoda. COSIMO se mu sčasoma obesi na roko.)*

COSIMO: Metodo, prosim.

METOD (čaka): Kaj?

COSIMO: Bom prinesel.

METOD: Boš prinesel kaj?

COSIMO: Bom prinesel tvoja svila. *(METOD pokima, nato oba stopita na zunanjo stran garažnih vrat.)* Ti pa piši Adriani. *(COSIMO odide pred METODOM. Ta še malo postoji in gleda proti Ikarusu.)*

METOD *(sam sebi)*: Upam, da res ... Ker drugače ne vem, kako bom pristal ... *(METOD zapre garažna vrata.)*

Tema.

5. prizor: Za slovensko stvar

Delavnica je prazna in zaprta. Svetloba zunaj je drugačna, bliža se večer. Ni še sončni zahod, vendar svetloba že postaja oranžna. Bije skozi špranje v garažnih vratih. V prostoru je mračno. Čez nekaj časa skozi prehod pride v delavnico ADRIANA. V rokah drži pismo. Malo je plašna, skriva se. Steče do okna ob garažnih vratih in spusti v prostor nekaj svetlobe, da si lahko ogleda pismo. Nato ga odpre in bere. Večkrat vzdihne, šokirana zaradi vsebine. Iz daljave se zaslišita COSIMO in METHOD v pogovoru. Približujeta se. Adriana ju ne sliši.

COSIMO (*razdraženo, izza*): Par cui? Par cui?⁹²

METHOD (*razdraženo, izza*): Kako to misliš? Za koga? Za našo domovino! Sicer nam jo bodo Rusi in Srbi čisto razglodali!

COSIMO (*še bolj jezno, izza, bliže*): Domovina? Chiste no e le mie domovina!⁹³

METHOD (*pri vratih, glasno, ADRIANA ne reagira, je zatopljena v pismo*): Za tisto domovino, ki ti je dajala kruh v usta zadnjih dvajset let! (*METHOD odpre garažna vrata, ADRIANA se zbudi iz zasanjanosti, a je prepozno, da bi zbežala.*)

COSIMO: Kakšen kruh, kakšen kruh! Samo lakota in cesarjeva obvestila! (*Pomoli METHODU v roko plakat, cesarjevo obvestilo.*) Ferbotten chiste!⁹⁴ Ferbotten che l'altre!⁹⁵ Kakšen kruh, che mi scusi ...⁹⁶

METHOD (*pomirjujoče*): Daj, stopi raje k meni na eno večerno kapljico. Bova skupaj pozabila, pod kakšnim cesarjem si lomiva hrbet. (*COSIMO že hoče stopiti notri. Ko se METHOD obrne, zagleda ADRIANO, skrito v kotu. Ne pokaže znakov, da jo je videl, le ustavi COSIMA.*) Ali pa greva raje jutri? Nekaj se me loteva. Najbrž bo to tisto ... (*Zakašlja in pošmrka.*) ... pomanjkanje domovine, o katerem govoriš. Ti gre prepilih naravnost čez dušo.

COSIMO (*odmahnje z roko*): Sloveno ludo ...⁹⁷ Kdo vas rabi ...

COSIMO *odide, zadaj se svetloba počasi, nezaznavno spreminja. Zdaj je že oranžna. METHOD gre do svoje delovne mize. ADRIANA ga nekaj časa opazuje, in ko je prepričana, da je ni videl, se potihlo odpravi proti garažnim vratom. Ko je že skoraj na izhodu, se METHOD oglasi, ne da bi se obrnil.*

METHOD: Mogoče bi pa drugič počakali, da pridem iz službe, da ne rabite vdirat v mojo delavnico, gospodična Adriana.

⁹² Za koga? Za koga?

⁹³ To ni moja

⁹⁴ Prepovedano to!

⁹⁵ Prepovedano ono!

⁹⁶ lepo prosim

⁹⁷ Nori Slovenec ...

ADRIANA (*zamrzne na izhodu; premišljuje, nato odvrne*): Zora me je poslala!
Da ... (*Išče besede.*) Da pospravim pri vas.

METHOD (*se obrne proti njej*): A res?

ADRIANA: Res.

METHOD: No, potem pa v redu.

ADRIANA *nekaj časa stoji, nakar se odpravi, da bo šla – skozi glavni izhod.*

METHOD: Kam pa greste?

ADRIANA: Ja ... Nazaj v šivalnico.

METHOD (*pokaže na stranski vhod*): A niste tu skozi prišli?

ADRIANA: No, seveda. (*Se odpravi, da bo šla.*)

METHOD: Pa toliko, da boste vedeli za drugič ... Ta vhod se naj ne bi uporabljal. Sem podnajemnik pri gospodu Montiju ... (*se nasmehne*), se opravičujem, gospodu Cosimu za vas. (*ADRIANA je nerodno.*) Torej, ta vhod naj bi bil zaklenjen.

ADRIANA: Ključ je bil notri.

METHOD: Potem pa le poskrbite, da ga vrnete gospe Monti, ko se boste vračali, da ga spravi na svoje mesto. (*ADRIANA je rahlo presenečena, nato se odpravi mimo METODA. Ta ji preseka pot z roko.*) Kam pa greste tako hitro?

ADRIANA: Ja, nazaj v šivalnico. Saj sem rekla.

METHOD (*se ozre po prašni delavnici*): Kaj niste rekli, da ste prišli pomest?

ADRIANA (*se še ona ozre, nato se nasmehne*): Seveda, gospod Ziegler, seveda.

ADRIANA *iz kota pobere metlo in začne pometati. Prah se dviguje visoko v zrak.*

METHOD *jo nekaj časa opazuje, nato stopi bliže, skoraj preblizu. Nekaj*

časa si jo še ogleduje, medtem ko je ona sklonjena v nasprotno smer, nakar seže z roko proti njenemu sklonjenemu telesu in od zadaj iz žepa njenega predpasnika izvleče pismo.

METOD: Kaj pa je to?

Začne prebirati pismo. ADRIANA se obrne, da mu ga bo vzela.

ADRIANA: Prosim, vrnite mi to. To ni za vas.

METOD (*METOD ji pisma ne da in bere naprej*): Kakor kaže, imate nekakšnega občudovalca.

ADRIANA (*ne kaže preveč interesa*): Skrivni občudovalec. Navadna šleva, ki se boji zavrnitve in se zato skriva za anonimnostjo pisane besede.

METOD (*presenečen*): A vam torej ni všeč, da vam je pisal? (*Se poglobi v pismo.*) Kaj pa tole tukaj? (*Pokaže s prstom.*) L'amor che move il sole e l'altre stelle. Pravi, da njegova ljubezen premika cel nebesni svod. To ni kar za zavreči!

ADRIANA: Danteja zna vsak citirati.

METOD (*presenečen*): Poznate torej?

ADRIANA: Seveda. Pa še zadnja vrstica je. Niti poglobil se ni v Danteja, ampak ga je samo na hitro odprl.

METOD: Oh, to pa ni res. Kaj pa tole? (*Išče po pismu.*) In te misericordia, in te pietate, in te magnificenza, in te s'aduna –⁹⁸

ADRIANA (*ga prekine*): V meni je vse, samo navdušenja nad temi sposobnimi besedami ni.

METOD (*vidno razočaran*): Mogoče pa so to pretežke besede za vas. Saj ste vendar samo navadna šivilja, pa najbrž ne razumete pomena teh –

⁹⁸ V tebi je milina, v tebi je usmiljenje, v tebi mogočnost, v tebi je združeno vse –

ADRIANA (*ga prekine, zdaj že razdražena*): Lo maggior don che Dio per sua larghezza fesse creando, e a la sua bontate più conformato, e quel ch'è più apprezza, fu de la volontà la libertate.⁹⁹

METHOD (*poln občudovanja*): Svobodna volja, največji dar Boga.

ADRIANA: In jaz v svoji svobodni volji ostajam nenavdušena nad tem ljubezenskim pismom spojenih idej.

METHOD (*spusti pismo, ADRIANA ga pomete, METHOD jo še nekaj časa gleda, nato se opogumi*): Torej ste šolani?

ADRIANA: Seveda. Ampak kaj ti bo šola v teh norih časih?

METHOD: Šola je preteklost, sedanjost in prihodnost. Brez šole bi naš narod že zdavnaj požrle svetovne sile.

ADRIANA: Naš narod je pa imel šole že od nekdaj, pa se še vedno ne moremo sporazumeti, da bi se dokončno enkrat združili.

METHOD: Vam kar uspeva. Okoli Italije vsepovsod letijo bombe, vaša kraljevina pa pametno čaka, medtem ko njeni zavezniki hirajo.

ADRIANA: Bojim se, da ne bo več dolgo čakala.

METHOD (*jo presliši*): Kako to, da ste šivilja, ko ste pa tako razgledani?

ADRIANA: Svobodna volja.

METHOD (*presenečen*): Sami ste se odločili?

ADRIANA: Ne.

METHOD: Kako pa potem?

Svetloba zunaj je medtem dobila oranžno-rdeč odtenek.

ADRIANA: Odločitve iz preteklosti vedno vplivajo na prihodnost.

⁹⁹ Največji dar, ki ga je Bog v svoji veličini in ljubezni podaril stvarstvu, je bila moč svobodne volje.

METOD: Toda kakšne odločitve?

ADRIANA se obrne proti njemu. V tistem pride v delavnico H. RICHTER.

H. RICHTER: Herr Ziegler?

METOD (*posmehljivo*): Ja, gospod Richter?

H. RICHTER: Imate kaj za poročati?

METOD: O čem?

H. RICHTER: O dani situaciji.

METOD: Kakšni dani situaciji?

ADRIANA: Scusi, por favore.¹⁰⁰

Pometa naprej, RICHTER pokaže nanjo.

H. RICHTER: Kdo je ona?

METOD: Pusti njo... Kaj bi spet rad? Menda ti niso tvojih nemških dokumentov raztrgali. Kaj bi pa delal, če bi ostal brez svoje ovratnice?

H. RICHTER: Dobro, Metod, zdaj te imam že počasi dovolj. Vojna je na našem pragu, ti se pa šališ o stvareh, ki bi nam morale biti vsem domače. Mi smo nemški, že odkar smo zlezli iz blata.

METOD: Zanimivo nemščino ti to govoriš. A takšno na Dunaju govorijo?

H. RICHTER: Slovenec je sin avstrijske matere. Tako je od davnega veka in stran od Avstrijcev nam ni prihodnosti.

METOD: Ne vem, če bi se strinjal s takšno držo.

H. RICHTER: Kaj bi pa ti? K Srbom šel? Da boš molil k njihovi zastavi in njihovem vladiki?

¹⁰⁰ Oprostite, prosim.

METHOD: Vsepovsod je bolje kot pod Avstrijci, ki nas pošiljajo umirat na drug konec sveta, tam nekje pri Rusiji. A misliš, da je veliko Avstrijcev umrlo za avstrijsko krono? Ali pa so tiste avstrijske brke ščitili Slovani, večni sužnji Germanov?

H. RICHTER: Bi raje ščutil domačo grudo?

METHOD: Za slovensko zemljo z veseljem umrem, za avstrijsko nikoli!

H. RICHTER: Se ti bo želja še prehitro uresničila. Si kaj videl signorja Calabra?

METHOD (*se zareži*): A te je ljubček zapustil?

H. RICHTER: Daj, ne govori neumnosti. A ne razumeš, kaj se dogaja?

ADRIANA *ves ta čas pometa, zdaj se pripravlja na odhod.*

METHOD: Pa ti si res občutljiva rožica.

H. RICHTER: Preberi si kdaj še kak časopis, ne pa samo tistih knjig, ki kisajo možgane in jih delajo lene za politične neizogibnosti.

METHOD: Kaj ste spet zakuhali? Novo vojno? A ne veste, da še prejšnje nismo končali?

ADRIANA *se odpravlja ven, mimo H. RICHTERJA. Ta jo grobo prime za roko.*

H. RICHTER: Tile Lahi so si drznili preklicati zavezništvo z nemškimi silami.

ADRIANA: Prego, mi fa male.¹⁰¹

METHOD (*jo zvleče za sebe, stran od H. RICHTERJA*): Daj, pusti ubogo revo pri miru.

H. RICHTER: Špijun! Ščitiš sovražnike? Kje je Cosimo?

¹⁰¹ Prosim, boli me.

METOD: O kakšnem preklicu zavezništva govoriš? Saj so vendar nevtralni.

H. RICHTER: Na drugi strani meje se zbira lahovska vojska. Avstrijci so že sprožili postopke. Vojna se začinja! (*Zadaj se svetloba spremeni v rdečo.*)

METOD: Pa saj vojna že lep čas traja.

H. RICHTER: Če ti pravim, da imajo vojsko na meji. Kajzer je razjarjen. Vojna bo ti rečem. Tu na našem!

METOD (*nekaj časa molči*): Vojna na našem?

H. RICHTER: Povej mi raje, kje je Cosimo?

METOD: Ja, kje. Doma najbrž.

H. RICHTER: Ga ni. Od tam prihajam.

METOD: Pa saj on je naš. On ne bi –

H. RICHTER: Kaj ne bi. Naši ljudje so znali povedati, da so ga videli s signorjem Calabrom vsaj trikrat v zadnjem tednu.

METOD: Pa saj je Signor Calabro tudi –

H. RICHTER: A misliš, da so sovražniki samo tam čez? Tudi pri nas jih imamo, kače italijanske!

METOD: Dobro, ampak Cosimo? Saj ima ženo tu. Pa otroka.

H. RICHTER: Načrtujejo prodor vse do Gorice. Potem bo lahko prišel že za večerjo nazaj v domačo kuhinjo. Sicer pa selimo civiliste v Avstrijo. Zaradi varnosti, se razume. (*Se obrne proti ADRIANI.*) Tudi za takšne bo prostora tam, kar povej ji, naj spakira. Jutri gredo prvi vlaki. (*Nazaj METODU.*) Ti pa se zjutraj zglašiš za prekomando.

METOD: Kakšno prekomando?

H. RICHTER: Vojska bo. In vojska je za vse.

H. RICHTER *odide*. ADRIANA *priteče do METODA*.

ADRIANA: A bo res vojna?

METOD: Kaj me to vsi sprašujete! Toliko vem kot ostali. Si slišala, kaj je Richter rekel. Vaši nas napadajo.

ADRIANA: Moram domov. Takoj moram domov. (*Steče ven, METHOD kriči za njo.*)

METOD: A zdaj bi pa bežala? A ne boš počakala svojih ljudi, ko bodo za korakali v Gorico?

(*Steče za njo ven.*) K svojim Lahom, ki bi radi zemljo, ki ni njihova? (*Steče za njo, na odru ostane samo Ikarus, napol zgrajen, zadaj pa rdeča svetloba, ki se počasi pretopi v noč.*)

Tema.

2. DEJANJE: KRVAVI VEČERI

1. prizor: Begunci in pankrt

Večer je. Znova smo v delavnici. Garažna vrata so odprta in od zadaj vanjo vdira rdeča svetloba večera, krvava. Od daleč se slišijo streli pušk in gromenje topov. V delavnici se skrivata ZORA in CARLO. Od zunaj slišimo krike HERR RICHTERJA.

H. RICHTER (*izven*): Preiščite vse hiše v tej ulici. Hočem, da je vse prazno do jutra, preden pride generalštab. Te hiše morajo biti prazne.

H. RICHTER (*stopi v delavnico in jo na hitro preleti s pogledom. Ne pogleda pod Ikarusa, kjer se skrivata ZORA in CARLO. H. RICHTER nekaj časa stoji v prazni delavnici in razmišlja*): Kaj nam je bilo tega treba? Pol mesta praznega za te proklete Lahe. Bodoči upi našega naroda pa umirajo na fronti ... (*Odide iz delavnice.*)

ZORA (*se povleče izpod Ikarusa, nato pomaga še CARLU*): Si ga slišal? Zdaj pa samo še po naše govori, ko gre za našo zemljo in ko vsi že vemo, da bo ta država propadla.

CARLO: Mama, zakaj ne greva s tistimi vlaki?

ZORA: A te zanima, kako Dunaj zgleda?

CARLO: Vsi moji prijatelji so šli.

ZORA: Pa ne gredo na Dunaj. Mi je pisala Marina. Tam, kjer so oni zdaj, se živi kot pri praščih. Samo blato. Pa lakota jih daje, ker država nima za jesti.

CARLO: Ampak imajo pa prijatelje. Tu pa še šole več ni.

ZORA: Pa tako si se upiral šoli ...

Slišita korake. Zopet se skrijeta pod Ikarusa. V delavnico stopi ADRIANA, v rokah nosi dojenčka, povitega v belo rjuho. ZORA jo zagleda in skoči izpod Ikarusa.

ZORA: Kam pa ti? A misliš, da boš lahko kradla, še preden boste vojno zmagali?

ADRIANA (*presenečena*): Mi scuso. Pensavo fosse vuoto.¹⁰²

ZORA *pogleda proti CARLU. Ta se zvleče izpod Ikarusa.*

CARLO: Da je prazno, je mislila.

ZORA: Seveda je prazno. Vse je prazno, ko so nas pa čisto sestradali ti tvoji ... (*Se zažene proti njej. Takrat zagleda dojenčka v ADRIANINEM naročju.*) Kaj pa je to? A si pankrta prinesla?

¹⁰² Se opravičujem. Sem mislila, da je prazno.

ADRIANA: Non capisco.¹⁰³

CARLO: Ne razume.

ZORA (*CARLU, razdraženo*): Pankrt! Kako se reče pankrt po Italijansko?

CARLO (*začudeno*): Kaj je to pankrt?

ZORA: To, kar bi ti bil, če ne bi bil od očeta.

CARLO: Slovenec?

(*ADRIANI wide smeh.*)

ZORA: Kaj se pa ti smeješ, krota italijanska? (*ADRIANA se zresni.*) A ti slučajno znaš po naše? (*Se obrne h CARLU.*) Si ti vedel za to, mali?

CARLO: Jaz nisem nič vedel. Jaz nisem nič vedel.

ZORA: Ti bom jaz že dala, da mami prikrivaš stvari. In to sploh zdaj, ko nas itak vsi sumijo zaradi tvojega očeta! (*Zagrabi CARLA, da ga bo po riti. ADRIANA vskoči z besedo.*)

ADRIANA: Prosim, ni vedel.

CARLO: Nisem vedel! Nisem vedel!

ZORA: Kaj se ti vmešavaš, kača lahovska! Raje se vrni v tisti vaš Rim, ne pa da nosiš podmladek s seboj v naše kraje.

ADRIANA: Ti kraji niso vaši!

ZORA (*spusti CARLA in gre proti ADRIANI*): Čigavi pa so? Vaši?

ADRIANA: Ravno toliko kot vaši! (*Od zunaj pride v delavnico H. RICHTER.*)

H. RICHTER: Steiner! Tukaj imamo še tri! (*ADRIANI in ZORI*): Kaj je zdaj to? A boste počakali, da vas Italijani dobijo? Ofenziva prihaja v Gorico. Tukaj ni več varno. (*Malo pomisli, nato nadaljuje.*) Mogoče bi

¹⁰³ Ne razumem.

vama pa bilo to bolj všeč? A bi radi počakali? Verjemita mi, da vama bombardiranje ne uide.

ZORA: Herr Richter, midva s Carlotom nisva s to Italijanko.

H. RICHTER: A tvoj pa ni Italijan?

ZORA: On je Furlan! To je čisto nekaj drugega!

H. RICHTER: Pa je vseeno šel preko meje k sovražnikom in prijel puško v roko za svoje rimske vladarje. To je zame Italijan. Reče, da je za eno stran, pa drži figo v žepu in ob pravem trenutku prestopi. (*ZORA je tiho.*) Tako, ja. Ampak naša država je pravična in bo tudi za takšne, kot sta vidva s Carlotom, lepo poskrbela. Že tri begunske vlake sta zamudila. Naslednjega ne bosta. (*Se obrne k ADRIANI.*) Kaj pa vi, gospodična Marino? (*Zagleda dojenčka, šokiran.*) Kaj imate to v rokah? Nekaj od naših zaveznikov?

ADRIANA: Prosim, pustite me na miru!

H. RICHTER: Pa še po naše zna. Nazadnje ste pa samo po vaše blebetali ... (*Se obrne k ZORI.*) Mogoče pa ta Italijanka slutiti, da so se njihovi ljudje ušteli, ko so avstrijsko krono napadli. Se je hitro priučila našega jezika.

ZORA: Naš jezik ne bo kaj veliko pomagal pod dunajsko krono.

H. RICHTER: Zdaj prihajajo drugi časi. Slovenci bomo dobili federacijo. (*Pokaže spet na dojenčka.*) Pa se ne spomnim, da bi ga prijavi na upravi.

ADRIANA: V Trstu je prijavljen.

H. RICHTER: A tam ste ga skotili? Kako je pa ime temu pankrtu? Gabrielle? Emmanuell? Luigi? Sama lepa imena. Pogumna, a nespametna. In tako kot vaš pankrt rinejo v tuje kraje brez dovoljenja. (*Vzame v roke beležko.*) No, kako je ime temu Lahu? (*Bridko.*) Da izvršim še zadnje dejanje v svoji funkciji, preden grem v gore.

ADRIANA: Bambino.

H. RICHTER: To pa ja ni ime. Ne morete ga kar dojenček klicati.

ADRIANA: Ime bi mu moral oče dati. Pa se mu je preveč mudilo k drugi.

ZORA: Pa ga boš morala poimenovati!

ADRIANA: Takoj ko bo shodil, ga bom poslala delat, potem pa si naj kar sam izmisli ime za v delavsko knjižico.

H. RICHTER: Jutri zjutraj je zadnji vlak za selitve. Če ne boste na njem vsi štirje, boste lahko kar tule vedrili, ko bodo bombe padale po Gorici.

H. RICHTER odide ven v rdečo svetlobo.

ZORA: Pridi, greva spakirat.

Zagradi CARLA za roko in ga zvleče skozi prehod v šivalnico. RICHTER čez prehod še doda, preden odide.

H. RICHTER: Pa najdite mu neko nemško ime ...

ADRIANA: Vseeno mi je, kako se ga kliče! Per me lo puoi chiamare anche bastardo.¹⁰⁴ *(Se sesede skupaj z otrokom, nekaj časa gleda v prazno, obraz ima kamnit in brezizrazen, kar naenkrat zajoče. Nekaj časa joče, v ozadju pa nebo krvavi od rdeče barve. Nato se nekajkrat zabliška, čez čas izredno močno zagrmí. ADRIANA se zažene proti vratom v šivalnico, vendar so zaklenjena. Tolče po njih.) Zora! Prosim vas! Odprite!! (Nekaj časa tolče po vratih, vendar ni nobenega odziva, skuša se skriti pod Ikarusa, ne gre ... V paniki zbeži ven. Zvok se bliža. Oder je sedaj v čisti temi, samo še bliski ga osvetljujejo. Kmalu se sliši strele pušk in kriki množice razjarjenih vojakov.)*

Tema.

¹⁰⁴ Zaradi mene je lahko tudi pankrt.

2. prizor: Stanje na fronti

Vse je v temi. Še vedno bobnijo eksplozije, vendar zdaj ni več zamika med svetlobo in zvokom, saj so eksplozije čisto blizu. Med bliski se vidi obrise METODA na levi, gleda skozi daljnogled nekam v daljavo na desni. Vsakič ko sliši eksplozijo, trzne s celim telesom. Čez čas vzame iz torbe beležko in si začne nekaj zapisovati.

METOD: Zahodno petnajst stopinj, enajst minut. Južno tri stopinje, šestinštirideset minut. *(Znova gleda skozi daljnogled, nato ga spet odloži in si začne zapisovati.)* Zahodno dvanajst stopinj, petinpetdeset minut. Južno tri stopinje, dve minuti. *(Z njegove desne k njemu prileze H. RICHTER, kakor da bi se do njega splazil po tesnem tunelu. Zaradi hrupa se morata oba dreti.)*

H. RICHTER: Imaš koordinate?

METOD *(poda list papirja)*: Razlezli so se.

H. RICHTER *(gleda v list)*: Liebe Gott! Pa si to dobro izmeril?

METOD: Nisem slep.

H. RICHTER: Nisem rekel, da si.

METOD: Potem pa nesi ta list k telegrafistu in me pusti, da opravljam svoje delo.

H. RICHTER: Poslušaj, Metod, a nisva zdaj v istem dreku?

METOD: Nisva, ne. Nemčurji prekleti. Samo malo se priliznete Avstrijcem, pa že dobite značke za pohlevnost.

H. RICHTER: A misliš, da ti si pa kar po pomoti na izvidnici namesto spodaj v ofenzivi?

METOD *(se obrne k H. RICHTERJU)*: Bolje zate, da mi ne rečeš, da si posredoval!

H. RICHTER: Slovenci moramo skupaj potegniti!

METHOD: A zdaj si pa kar naenkrat spet Slovenec?

H. RICHTER: Nimam se kaj sramovati. Raje sem sit Slovenec pod Avstrijcem kot lačen Slovenec pod ... Pod kom že?

METHOD: Pod nikomer! Jugoslavija! To je za vse enako. Demokratična in socialna razdelitev oblasti.

H. RICHTER: Seveda. Pod srbskim kraljem. A misliš, da bodo avstrijski Srbi dolgo trpeli našo družbo brez svojih bratov?

METHOD (*dvigne daljnogled k očem*): A ne rabiš odnesti koordinat?

H. RICHTER (*hoče še nekaj dodati, a si premisli*): Pazi na Lahe. Pridem nazaj z novo direktivo.

H. RICHTER se splazi nazaj v luknjo, METHOD spet opazuje. Nekaj časa se bombardiranje nadaljuje, nakar eksplozije utihnejo. Z desne prileze na prizorišče COSIMO. Tako kot METHOD, tudi on opazuje nasprotno vojsko z daljnogledom. Nekaj časa gledata drug proti drugemu, vendar se ne vidita. COSIMO si prav tako zapisuje koordinate v beležko.

COSIMO: D'opre a ... est cinquantecinc gras siet minus ... a sud ... tre gras, cinquantesink minus ... fino a ist trentedoi gras un minus ... a sud un gras tredis minus.¹⁰⁵

METHOD: Prokleti Lahi. Kaj nam je bilo tega treba, da se tu po teh gorah podimo?

Z desne na prizorišče prileze S. CALABRO in pobere zapiske iz COSIMOVE beležke.

S. CALABRO: Qualcosa di particolare?¹⁰⁶

¹⁰⁵ Od: vzhodno petintrideset stopinj, sedem minut, južno tri stopinje, petinpetdeset minut.
Do: vzhodno dvaintrideset stopinj, ena minuta, južno ena stopinja, trinajst minut.

¹⁰⁶ Kaj posebnega?

METOD: Da ste še Furlane naščuvali proti nam ... Tega vam nikoli ne odpustim.

COSIMO: No.¹⁰⁷

S. CALABRO: Osservali attentamente che non avanzino.¹⁰⁸

METOD: Le kaj zdaj Cosimo počne s temi Lahi? A jim čevlje glanca ali jim riti liže?

S. CALABRO: Mi hai capito?¹⁰⁹

COSIMO (*zadirčno, a potiho*): Lasimi in pas.¹¹⁰

METOD: Če ne enemu gospodarju, pa drugemu. Furlan neumen.

S. CALABRO: Scusi?¹¹¹

COSIMO: Lasimi in pas!¹¹²

METOD (*se zadere v prazno*): A ti paše italijanska rit? Ti paše njen okus? Proklet Lah neumen furlanski! Naj se ti zatakne od njihovih špagetov!

COSIMO in S. CALABRO oba slišita krik iz daljave. S. CALABRO potreplja COSIMA po rami, naj pogleda. Ta dvigne daljnogled in začne loviti glas po gorovjih, medtem ko si S. CALABRO prisloni ostriostrelsko puško k očesu. METOD medtem vstane in še bolj na glas kriči čez praznino.

METOD: Da mi vsi pocrkate, prekleti makaronarji požrešni! Nehvaležni za zemljo, ki jo imate! Mi pa že stoletja trpimo pod drugimi! Kako si drznete? Kako si upate biti še naše zemlje lačni?!

¹⁰⁷ Ne.

¹⁰⁸ Le dobro jih opazuj, da ne prodrejo.

¹⁰⁹ Si me razumel?

¹¹⁰ Pusti me pri miru.

¹¹¹ Prosim?

¹¹² Pusti me pri miru!

S. CALABRO: Lo hai trovato?¹¹³

COSIMO: Siri, siri.¹¹⁴

Iz luknje na levi prileze H. RICHTER, kriči.

H. RICHTER: A se je tebi čisto zmešalo? (*Zvleče METODA dol.*) Na drugi strani pa cela Italijanska armada!

S. CALABRO (*nestrpno*): Dov'e'? Dov'e'?¹¹⁵

METHOD: Poščijem se na te Italijane in njihove gnile puške!

COSIMO: Spiete ...¹¹⁶

METHOD: Trikrat manj nas je, pa nas ne morejo. (*Se dvigne nazaj in spet kriči.*) Kaj rinete v vojno, če ne znate puške prijeti? Kaj nas vlečete, da se podimo po teh gorah in jih luknjamo z bombami?

H. RICHTER (*zvleče METODA dol in mu z dlanmi zapre usta*): Zdaj pa dovolj. Bi rad, da oba pocrkava med temi skalami?

COSIMO (*vzklikne*): Li che! Le dret!¹¹⁷

S. CALABRO *usmeri puško naravnost predse v levo polovico prizorišča. H. RICHTER medtem spusti roke z METODA. Ta se preda in nadaljuje potih.*

METHOD: Richter, a ti ne razumeš, da sva že zdavnaj umrla? Samo vprašanje časa je še, kateri dan v letu.

COSIMO (*pomirjujoče*): Quiet. E planc.¹¹⁸

METHOD: Ampak v tej vojni. In za te Italijane tam spredaj.

¹¹³ Si ga našel?

¹¹⁴ Iščem, iščem.

¹¹⁵ Kje je? Kje je?

¹¹⁶ Počakaj ...

¹¹⁷ Tamle je! Naravnost!

¹¹⁸ Mirno. Počasi.

S. CALABRO: Lo tengo di mira.¹¹⁹

METOD: In za tiste Avstrijce tam zadaj.

H. RICHTER: Ti Avstrijci bodo vsak čas užgali svoje kanone proti Italijanom in bomo končno razbili njihovo črto!

METOD: To zgodbo sem že slišal.

H. RICHTER: Preveč so se razlezli. Zdaj jih bomo razbili, boš videl.

METOD (*miren, se dviga v počep*): Videl sem že vse, kar sem rabil videti. Propad človeštva in razkroj vsega svetega. Ko sosed mori soseda za krpo neplodne zemlje. Daj, greva v bunker, preden začne pokati.

METOD vstane, S. CALABRO ga zagleda, ustreli in zadene METODA v grlo.

METOD: Aaargh ...

Kri poškropi H. RICHTERJA, ta zagrabi METODA za grlo in ga začne vleči proti luknji.

H. RICHTER: Drži se, Ziegler! Da mi ne bi slučajno crknil, pesjan trmasti! Nisem ti dal dovoljenja, da crkneš! (S. CALABRO še strelja, vendar ne zadene.) Prokleti Lahi! Naj vas kanoni požrejo! (*Zvleče METODA v luknjo. S. CALABRO spusti puško.*)

S. CALABRO: Uno l'ho colpito.¹²⁰

COSIMO: Un par un.¹²¹

V tistem se ponovijo eksplozije, zdaj se bliska na desni. COSIMO in S. CALABRO padeta po tleh. Videti je, da sta ranjena. Nekaj časa se še bliska. Eksplozije so ušesa parajoče. Nato utihnejo.

Tema.

¹¹⁹ Imam ga v merku.

¹²⁰ Enega sem zadel.

¹²¹ Enega po enega.

3. prizor: Avstrijska Gorica

Dan je. Na odru je nekaj postelj za ranjence. Na eni od njih leži ranjenec (METOD) s povito glavo, neprepoznaven in nepremičen. Na tleh na drugi strani leži COSIMO s povito ramo, priklenjen na steno na kupu slame. Prostor prepoznamo kot METODOVO delavnico. Zdaj je preurejena v vojaško bolnišnico. Garažna vrata so odprta. Svet je v razsulu in nesnaga je vsepovsod, tudi v improvizirani bolnišnici. Notri sije rdeča svetloba od zunaj. Iz daljave se bliska in sliši se pridušeno bobnenje eksplozij. V garažo stopi H. RICHTER. Stopi do COSIMA in ga sune med rebra.

H. RICHTER: Ti je všeč, kako smo ti postlali?

COSIMO: Po avstrijsko. Za vaša ljudi tutto, za druga ljudi pa suho slama.

H. RICHTER: Za takšne, kot si ti, bi bil najboljši metek v glavo.

COSIMO: Zakaj? Ker hočema svoja zemlja, da je naša?

H. RICHTER (*ga brcne v glavo*): Čigava zemlja?

COSIMO: Nostre. Nostre.¹²²

H. RICHTER: Da te ni sram, Lah nehvaležni. Kajzer te je od malega vzgajal. Te naučil pisati, ti dal streho nad glavo, vse ti je dal!

COSIMO: Dut¹²³, samo da sem njegov sclaf¹²⁴. Da klanjam glava.

H. RICHTER: Tišina, Lah neotesan!

COSIMO: Lah! Lah! Samo to znaš, da rečeš. Da sem Lah.

H. RICHTER: Kaj si pa drugega kot Lah!

¹²² Naša. Naša.

¹²³ Vse

¹²⁴ suženj

COSIMO: Nisem Lah. Jaz sem Fur-lan.

H. RICHTER: Če si pa Furlan, kaj pa potem dvigaš puško za Laha!

COSIMO: Oni nam bodo dali zemlja, svoboda. L'Italia le libertat.¹²⁵

H. RICHTER (*zagrabi COSIMA za verigo*): Tukaj imaš zdaj svojo svobodo. Pljuvaš v skledo in skleda pljuva nazaj! (*COSIMO mu pljune v obraz.*) Pa tudi pesti ima ta skleda. (*H. RICHTER ga udari po gobcu.*) Pa še kaj hujšega za takšne Lahe, kot si ti. (*Izvleče pištolo in mu jo porine v usta.*) Furlanske Lahe, ki skačejo od enega gospodarja k drugemu kot brezglave kure, preden jih v juho pomočiš.

Ranjeni vojak se zbudi in spregovori.

METOD: Ta pravi se oglaš!

H. RICHTER (*COSIMU*): Da naši vojaki umirajo na fronti ali pa pridejo domov s povitimi glavami. Za takšne kače, kot si ti.

COSIMO skuša nekaj reči, vendar ne more zaradi pištole v ustih.

METOD: No, pusti ga no, Laha neumnega.

H. RICHTER (*vstane in stopi k METODU*): Si buden? Kako si? Okrevaš?

METOD: Zdaj več ne, ko se dereš pod mojo streho, kot da sredi Trsta prodajaš pokvarjene klobase.

H. RICHTER: Smo jo prekvalificirali v bolnišnico.

METOD (*se razgleda naokoli*): Vidim. V bolnišnici se pa še manj kriči.

H. RICHTER: Laha zaslišujem.

COSIMO: Furlana!

METOD: Kolikor sem jaz slišal, si uspel iz njega izvleči samo to, da je Fur-lan. To bi ti znal pa že jaz povedati.

¹²⁵ Italija je svoboda.

H. RICHTER: Še vse kaj drugega bo povedal, preden jaz končam z njim.

METHOD: Kaj? Da ste mojo delavnico prekvalificirali v bolnišnico?

COSIMO: Moja delavnica! Moja hiša!

H. RICHTER (*povleče COSIMA za verigo*): Ko si šel čez mejo k svojim, si se odpovedal tej parceli.

COSIMO (*znova pljune proti H. RICHTERJU*): Mari putane!¹²⁶ Svinja germanska! (*Skuša ga brcniti, vendar se mu H. RICHTER izmika na varni razdalji.*)

H. RICHTER: Lej ga, lej. Še ima nekaj moči v sebi. A te ni utrudilo skakanje z vrha na vrh? Te niso utrudile naše bombe?

COSIMO: Pff! Trikrat manjša vojska!

H. RICHTER: In trikrat močnejša!

METHOD (*ju prekine*): Takole res ne bosta nikamor prišla. Richter, pusti naju malo sama, da se pomeniva. Sosed s sosedom.

H. RICHTER: A bi mu rad izdal naše skrivnosti?

METHOD: Kaj?

H. RICHTER: Slišal si me! Misliš, da sem pozabil, da si proti Kajzerju?

METHOD (*se razburi*): Pa me boš obtožil zdaj še, da sem proti svoji domovini? Da se bom z Lahi spajdašil, ko pa dobro veš, da sem že od nekdaj za slovensko stvar?

H. RICHTER: Ne, nisem tako mislil. Ampak nevarno je takole prepuščati zadeve nekemu, ki ... (*Se obotavlja.*)

METHOD: Ki kaj?

H. RICHTER: Also ...

¹²⁶ Mat kurba!

METOD: Kar povej zdaj, da si ne bomo kaj dolžni.

H. RICHTER: No, pa saj vendar moraš razumeti. Nisi poleg pri politiki, ne veš, kako se tem stvarjem streže.

METOD: Nisem poleg, ker moraš po germansko kimati z glavo, če hočeš biti poleg. Mene ne zanima podpisovati listin, ki pečatijo našo usodo.

H. RICHTER: Čigavo usodo?

METOD: Ne delaj se neumnega. Slovensko, čigavo pa? A si German ali Slovenec?

H. RICHTER: Pa saj bomo zdaj dobili federacijo, boš videl.

METOD: Takole jo bomo dobili. (*Pokaže s figo proti H. RICHTERJU.*) Takole nam bo pokazal Karel našo federacijo. Dokler se tolčemo zanj, bo govoril (*nadaljuje z nemškim naglasom*): Ja, ja. Aber natürlich. Slowenisches Parlament. Slowenisches Ordnung und ...¹²⁷

COSIMO: Ti prei ...¹²⁸

METOD (*pokaže na COSIMA*): Še njemu je jasno, da nas vlečejo za nos ti tvoji avstrijski politiki. Še temu Furlanu zabitemu, ki mu ni jasno, da Italijani njemu isto delajo.

H. RICHTER: Pa vseeno ne morem zasliševanja prepustiti tebi, ko pa nisi prave garniture. Nisi ...

METOD: Zahtevam ... (*razmišlja ... dobi malo blazen nasmešek*) zahtevam spremembo priimka.

H. RICHTER: Spremembo priimka?

METOD: Spremembo priimka.

H. RICHTER (*se razburi*): Kakšno spremembo priimka! A smo v vojni ali v miru, da si bomo izmišljevali takšne neumnosti.

¹²⁷ Ja, ja, seveda. Slovenski parlament, slovensko sodstvo in ...

¹²⁸ Lepo prosim ...

METOD: Ti priimki so nam bili vsiljeni, Richter! A ne razumeš, da te imajo za norca? (*Z nemškim naglasom.*) Poglejte gospoda Richterja tam spodaj, kako se oblači v naše avstrijske cunje in kako se pači v našem starokopitnem jeziku.

COSIMO *se zasmije.*

H. RICHTER: Kaj se režiš! (*Brcne COSIMA.*)

COSIMO: La veritat fas mal piu dei cals.¹²⁹

METOD: No?

H. RICHTER: No, kaj?

METOD (*njegov pogled postane še bolj blazen*): Zahtevam spremembo priimka. Kolikor vem, je to tvoje področje.

H. RICHTER: Metod, prosim te. A se ti zdi to primeren trenutek?

METOD: A si na fronti? A sem jaz? (*Tišina.*) No, potem pa le pojdi po svoje papirje, da to čim prej uredimo.

H. RICHTER ga nekaj časa gleda, nakar se odpravi proti izhodu.

H. RICHTER: Bomo uredili, bomo! Najprej ti bomo priimek spremenili, takoj zatem te bomo pa še pred zid postavili. (*Odide, sliši se ga od daleč.*) Da si drzneš takole metati polena v kolesje časa.

METOD (*blazen, se zadere za njim*): Zidar! Boš znal to črkovati, Švabo neumen?

H. RICHTER (*pride nazaj in se zadere*): Naravnost feldmaršalu te bom raportiral in še sam se bom javil za tvoj ustreli, ko me takole pošiljaš po opravkih. Svojega lastnega nadrejenega!

H. RICHTER odide. METOD in COSIMO nekaj časa čakata v tišini.

¹²⁹ Resnica boli bolj kot brce.

METOD (*METOD se zareži; mogoče se mu rahlo meša?*): No, pa sem se ga znebil.

COSIMO: Bravo.

METOD: Torej, dragi moj prijatelj ... Kaj mi boš povedal o Italijanih?

COSIMO: Nuie piç!¹³⁰

METOD: Kako nič? A se ne stiskaš z njimi vsako noč, ko bombe padajo po vaših glavah?

COSIMO: Pa ti? Se stiskaš z Nemci?

METOD: To je drugače. To je naša zemlja.

COSIMO (*pokaže proti rdeči svetlobi zunaj, kjer utripajo eksplozije*): Tisto pa moja!

METOD: Šel si čez mejo, da se tolčeš za drugega gospodarja! Že to, da se *mi* tolčemo za drugega, je neodpušljivo, ampak ti si pa dejansko šel v svet in poiskal *novega*, ker ti stari ni več odgovarjal. Kaj je to, če ne neumnost? (*COSIMO molči.*) In zakaj? Ker govorijo podoben jezik? A misliš, da ti bodo pustili, da boš po svoje govoril v njihovih uradih in šolah? Da boš njihov brat?

COSIMO: Metodo, ti ne veš nuie¹³¹.

METOD: Vem, da si izdal svojega prijatelja.

COSIMO: Ne pa svoja kri! Ne pa svoja družina!

METOD: Tvoja družina trenutno strada v nekem begunskem taborišču. A temu se reče biti zvest?

COSIMO: Kaj pa moja druga družina? Me pari? Me mari?¹³² (*METOD umolkne.*) Eee, za oni pa nisi vedel? Tam preko Soča. Pa pridejo

¹³⁰ Prav nič!

¹³¹ nič

¹³² Moj oče? Moja mama?

Italijani in rečejo, da mora oče v vojska. Pride vojska in completely¹³³ vse vzame. (*Se hoče dvigniti proti METODU, vendar ga verige ustavi.*) Kje je moja zvestoba? Tam je moja zvestoba! (*Nekaj časa sedita v tišini. COSIMO je vidno pretresen. Prikriva, da so se mu orosile oči.*) Šest nas je bilo. Pa so vsi šli. Najprej bolezen, potem še Libija. Pet bratov je muarti¹³⁴. Komu sem zvest? Komu? Tistim, ki so me spravili na svet.

METHOD ostane brez besed. Nelagodna tišina. Odprejo se prehodna vrata in v delavnico stopi ADRIANA v oblačilih vojne medicinske sestre, vendar obleka ni čista, ampak vsa krvava. Ko zagleda COSIMA in METODA, je najprej šokirana, nakar se loti dela, kot da ju ni prepoznala. Stopi h COSIMU in prebere z listka okoli njegovega vratu.

ADRIANA: Cosimo Monti. Prigioniero di guerra. Ferite superficiali.¹³⁵ (*S krpicco začne umivati rane in ga pregleduje po telesu.*)

METHOD: Kakšne površinske rane? Saj je cel porezan od šrapnelov.

COSIMO: Adriana? Cumo laboris per lor?¹³⁶

ADRIANA: Venite con me, affinché il dottore possa medicarvi.¹³⁷

METHOD: Tako ja, pelji ga k doktorju, reveža. Saj še tega ne ve, ali se mora bojevati za nas ali proti nam.

ADRIANA in COSIMO odideta skozi vrata na levi. Skozi garažna vrata od zunaj pride H. RICHTER.

METHOD: A si me že raportiral? To je bilo pa hitro.

H. RICHTER: Ziegler, zdaj te pa imam! Do zdaj te nisem imel zares, zdaj te pa imam!

METHOD: Zidar, ne Ziegler.

¹³³ popolnoma

¹³⁴ mrtvih

¹³⁵ Vojni ujetnik. Površinske rane.

¹³⁶ Adriana? A zdaj pa za njih delaš?

¹³⁷ Pridite z menoj, da vas doktor zakrpa.

H. RICHTER No, seveda, nisi več Ziegler. Zdaj si... Opeka.

METOD: Kakšna Opeka! Sem rekel, da sem Zidar.

H. RICHTER: Tri Zidarje imamo v tvojem bataljonu. Tako da ti boš Opeka.
(*Mu pomoli papir, a ga ne spusti.*) In prva naloga našega vrlega gospo-
da Opeke bo tajna misija.

METOD: Tajna misija?

H. RICHTER: Tisti kup tamle boš usposobil. (*Pomigne proti kosom Ikarusa
v kotu.*) Da bo primeren za boje v prvih zračnih linijah avstro-ogrske
vojske. (*Se zasmije in spusti dokument.*) Vse je tu notri. Pod izjavo
o spremembi priimka.

METOD: Motiš se, če misliš, da bom svojega Ikarusa –

H. RICHTER: Ali ga boš usposobil za vojne namene, ali pa te čaka strel
v glavo. Vse je tu notri, kar preberi si. Ungehorsam, Amtsvergehen,
Fahnenflucht¹³⁸ –

METOD (*bere, prekine H. RICHTERJA*): Dezerterstvo? Ti bom jaz dal de-
zerterstvo! Kje in kdaj? Kje-in-kdaj?

H. RICHTER (*brezizrazno*): Na izvidnici.

METOD: Ko so me sredi ofenzive Italijani ustrelili? To je zate dezerterstvo?

H. RICHTER: Zapustil si svojo pozicijo!

METOD: Dobro veš, da –

H. RICHTER: Dobro vem, da si si drznil me prekiniti sredi zasliševanja.
In dobro vem, da že ves čas iščeš priložnost, da bi zapustil enoto.
Da bi se raje posvetil tej svoji igrački. (*Pokaže na Ikarusa.*) Ko sem
majorju omenil, da smo te namestili v tvoji delavnici, kjer nam
hodijo v napoto ravno tvoji eksperimenti, so mu oči zažarele! Da te

¹³⁸ Neposlušnost, prekršitev povelja, dezerterstvo –

moramo uporabiti, je rekel. Zato nehaj jokati in na delo. Za Kajzerja, za Avstro-Ogrsko, za Slovensko republiko!

METOD: Ampak Ikarus naj bi letel pod zlatim soncem. Ikarus naj bi bil posvečen svetlobi. Moral bi biti moj največji dosežek, ne največji madež na moji duši.

H. RICHTER (*se odpravi do garažnih vrat*): Rekel si, da bo letel. Zdaj pa naj leti. Ali to, ali pa strelski vod. (*Odide.*)

4. prizor: Napad na Gorico

Bolnišnica. Zunaj še vedno žari rdeča svetloba zahajajočega sonca, vendar je čedalje bolj šibka rdeča. Videti je, da bo kmalu noč. Na svoji postelji sedi METHOD. Pred seboj ima kos Ikarusa. Ostali deli še vedno ležijo v kotu, polomljeni. Nekaj časa tako sedi sam, v ozadju občasno zabliska in zagrmí od naključnih topovskih strellov. Nato zunaj vojna utihne. Tišina je skoraj boleča. Iz sosednje sobe pride ADRIANA, panična.

ADRIANA: A ste kje videli Cosima?

METHOD je nepremičen. Bulji v kos Ikarusa pred sabo. ADRIANA steče proti garažnim vratom in zre ven v rdečo svetlobo.

METHOD (*ne pogleda ADRIANE*): Zbežal je.

ADRIANA: Kdaj?

METHOD: Malo prej.

ADRIANA: Pa ste mu kar pustili?

METOD: Kaj pa naj?

ADRIANA: Ustavili bi ga. Zdaj bo šel nazaj k Italijanom.

METOD: Vseeno mi je, kam bo šel.

ADRIANA: Četudi pride nazaj in vas ustreli?

METOD (*se obrne proti ADRIANI*): Cosimo služi svojemu srcu. Če mu srce pravi, da mora braniti očeta in mater, kdo sem jaz, da mu bom to preprečeval?

ADRIANA: Pa bi meni tudi pustili zbežati?

METOD: A vas kdo zadržuje tu?

ADRIANA: Mislite, da sem prostovoljno tukaj?

METOD: Kam bi pa bežali? Nazaj v Trst?

ADRIANA: Ne. Tja več nikoli.

METOD (*nekaj časa jo gleda, razmišlja, nato vpraša*): Zakaj ste sploh prišli v Gorico? (*ADRIANA molči.*) Svobodna volja, ste rekli. A se je v Trstu kaj takega zgodilo? Da je tako načitana ženska prišla v Gorico šivat obleke in rane ...

ADRIANA: Nič, kar bi se vas tikalo.

METOD: Najbrž ste kaj takšnega ušpičili. Zagotovo niste na lastno pest prišli v ta naš Mediteran brez morja.

ADRIANA: Gospod Ziegler, nekaterih stvari preprosto ne boste nikoli vedeli.

METOD: A niste slišali? Gospod Opeka sem po novem. Kar zabeležite si. (*Nekaj časa jo gleda, nato nadaljuje.*) Bi rekel, da je šlo za nekakšno kaznen. Če pravite, da nočete več nazaj. Bi rekel, da ni, da nočete. Bi rekel, da ne smete. (*ADRIANA molči, vendar postaja rdeča v obraz.*) Kaj ste storili, da so se vas starši odrekli?

ADRIANA (*izbruhne od jeze*): Kaj vi veste o teh stvareh? Kaj vi veste, ko ste se rodili s tisto zadevo med nogami? Ki odpira vsa vrata in vas ščiti pred tisoč nevarnostmi. Kaj veste vi o resničnih težavah, ki pretijo ženskam? O tem, kako ste moški naša največja poguba?

METHOD: No, prosim. Kakšne neumnosti pa zdaj govorite?

ADRIANA: Svobodna volja, ja. Ampak čigava? Moja? Ali svobodna volja vseh moških tega sveta, ki mislite, da se lahko sprehajate naokoli in odlagate svoje seme v vsako ped zemlje, brez da bi pomislili na posledice.

METHOD: Za takšne zadeve sta vedno potrebna dva.

ADRIANA: Ampak ni nujno, da sta oba enako obveščena. (*METHOD molči. Nekaj časa zreta drug v drugega.*) Otroka imam.

METHOD (*nekaj časa je brez besed*): Kako mu je ime?

ADRIANA: Bambino.

METHOD (*začudeno*): Bambino?

ADRIANA (*vztrajno*): Bambino.

METHOD: Nenavadno ime.

ADRIANA: To pa zato, ker ni ime.

METHOD: Pa se vam ne zdi, da bo malo nerodno, ko bo moral med vojake in ga bodo vprašali po imenu?

ADRIANA: Ko bo dovolj star, da se bo znal postaviti na lastne noge, ga bom poslala v svet, potem si lahko tudi sam izmisli ime.

METHOD: Zakaj pa mu ne daste imena?

ADRIANA: Dajati imena otrokom je moška domena. Ženske smo dobre samo za rojevati.

METOD: Vendar, če ni očeta –

ADRIANA: Ga bo otrok moral sam poiskati. Ali očeta ali pa ime.

METOD: Kruta mama ste.

ADRIANA: Manj kruta od očeta.

METOD: Pa tako privlačna ženska ... Boste pa že našli novega očeta za svojega Bambinota.

ADRIANA: Ga ne iščem. Hvala vseeno.

METOD (*se zasmeji v zadregi*): Saj se nisem ponujal.

V tistem se zunaj zabliška. Oba pogledata proti izhodu. Sliši se žvižg padajoče bombe. Nato delavnico preplavi žareča svetloba, zvok eksplozije para ušesa. Dim se vali čez prizorišče, ne vidimo, ali je kdo sploh preživel. Ko se dim poleže, METHOD skoči proti izhodu. ADRIANA leži na tleh, METHOD ne opazi, da je poškodovana.

METOD: Italijani so! Skoraj so že tukaj!!

Nova eksplozija, tokrat še glasnejša. METHOD pade na tla poleg ADRIANE. Objame ju dimni oblak, ne vemo, ali sta sploh preživela. Slišijo se koraki vojakov, streli. Kričanje v italijanščini. ADRIANA skuša vstati, vendar ne more.

ADRIANA: Gospod Metod, prosim, pomagajte mi! (*METHOD se skloni, da jo bo dvignil, vendar ga nova eksplozija vrže na tla. ADRIANA v paniki.*) Prosim, pojdite v hišo! Bambino je tam. Prosim, rešite ga!

METHOD steče skozi vrata. Zasliši se nova eksplozija. Tla se zatresejo. Streha se zruši na Ikarusa, ADRIANA leži poleg grušča. Sliši se METHODOV krik, nato tišina. V garažo stopita S. CALABRO in COSIMO, oba oborožena. Stopita do ADRIANE. S. CALABRO jo dregne s škornjem, ADRIANA zastoka od bolečin.

S. CALABRO: Portala in piazza, insieme agli altri.¹³⁹ (*COSIMO jo pogra-bi, ADRIANA stoka od bolečine, vendar vstane, omotična. Hoče proti*

¹³⁹ Spravi jo na trg, skupaj z ostalimi.

prehodu, vendar jo COSIMO z vleče ven. Izgineta. S. CALABRO ostane sam. Ogleduje si Ikarusa v kotu, polomljenega pod gruščem. Sliši neki zvok iz hiše. Gre noter. Čez čas prideta ven; METHOD, ki drži roke kvišku, za njim S. CALABRO s puško.) Incatenati.¹⁴⁰ (METHOD se priklene z verigo. S. CALABRO stopi proti izhodu iz garaže. Zunaj je sonce že skoraj čisto zašlo. Vidi se le še krvava sled na nebu. Vdihne večerni zrak.) Finalmente a casa. Nella nostra amata Gorizia.¹⁴¹ (COSIMO se vrne. Na vhodu v garažo si s S. CALABROM izmenjata nekaj pomenljivih pogledov, nakar S. CALABRO vojakom zunaj.) Ripulite le strade. I corpi a sinistra. L'attrezzatura a destra. Questo sarà il nostro nuovo comando. Viva L'Italia!¹⁴² (S. CALABRO odide. COSIMO se sprehodi mimo METODA do polomljenega Ikarusa.)

COSIMO: Uničen je.

METHOD: Kaj to tebi mar.

COSIMO (*previdno*): Bo še kdaj letel?

METHOD: A bom jaz še kdaj živel?

COSIMO: Kako? A ne živiš?

METHOD: Se ti zdi to ... (*povleče za verigo*) ... življenje? Ko drug drugega podimo z enega hriba na drugega?

COSIMO: Če je vojna.

METHOD: Vojna? Ne bodi neumen. A misliš, da bi lahko bila vojna, če bi midva rekla, da nočeva vojne?

COSIMO: Eee, pa to so narodne zadeve. Midva sva pa samo Cosimo in Metod.

METHOD (*apatično, brez prave volje*): Dovolj naju je skupaj, da rečeva ne, Cosimo.

¹⁴⁰ Prikleni se.

¹⁴¹ Pa smo doma. V naši ljubi Gorici.

¹⁴² Počistite ceste, trupla na levo, opremo na desno. To bo naš novi štab. Živela Italija!

COSIMO: Da naju ustrelijo.

METHOD: V uporabi človek živi, v tej poslušnosti, ko se premika gor in dol po hribih kot kakšno govedo na paši, v tej poslušnosti pa človek umira. In za njim ostaja samo še žival, ki prežvekuje govno, ki mu ga dajejo za jesti. (*Jezno.*) Jej, tukaj imaš. Jej, rečejo. Pa ti dajejo govno v usta in ti govorijo, da je najslajša travna bilka.

COSIMO (*brca po razvalinah Ikarusa, med njimi zagleda list papirja in ga pobere. ZORINO PISMO!*): Komu bi se pa ti upiral?

METHOD (*skuša vstati, vendar ga veriga ustavi*): Temu svetu, Cosimo. Temu svetu, ki obljublja zvestobo in vrača z izdajo. Temu svetu, ki nam pljuva v obraz. (*COSIMO bere. Še ne razume.*) Naj crknejo vsi. Avstrijci, Italijani, Jugoslovani. Nič drugega nimamo na tem svetlu kot prijateljstvo. Samo na to se lahko zanesemo. (*COSIMO prebere do konca. Zmečka list.*) In midva sva prijatelja prej kot sovražnika.

COSIMO (*vrže listek v METODA*): A sin sigur?¹⁴³ (*Vrže se na METODA. Hoče ga ubiti. Ikarus od tresljajev razpada v ozadju.*) A sin sigur??

METHOD: Prosim, Cosimo.

COSIMO: Amis?¹⁴⁴

Na prehod steče S.CALABRO.

S. CALABRO: Cosa stai facendo? E' questo il modo di interrogare?¹⁴⁵ (*Od-rine COSIMA z METODA. COSIMO se pobere, srdit, in odide iz garaže. Na odhodu se zadere v rdeče nebo.*)

COSIMO: Sciaf! Sciavo Sloveni!!¹⁴⁶

Tema.

¹⁴³ A sva res?

¹⁴⁴ Prijatelja?

¹⁴⁵ Kaj delaš? A se tako zaslišuje?

¹⁴⁶ Slovan/suženj/sčav slovenski. (Prevod tu je težji, saj gre za prepletenje izvora besede suženj z besedo za Slovana, ki ima v določenih etničnih skupnostih lahko tudi zaničevalne tone za slovensko manjšino. Za Slovence v Beneški Sloveniji se je večkrat uporabljal (in se ponekod še uporablja) izraz sčav, ki namiguje na manjvrednost slovenske etnične skupine. Op. avtorja.)

5. prizor: Najprej morajo zbežati

Sonca skoraj ni več na obzorju. Garažna vrata so na stežaj odprta. Poleg razpadlega Ikarusa sedi METHOD. Njegov obraz je poln modric. Sključen je. Iz hiše pride v prostor ADRIANA. Skloni se k METODU in mu skuša očistiti rane, vendar se on brani.

METHOD: Pusti me na miru.

ADRIANA: Daj, da ti očistim rane.

METHOD: Kaj jih boš čistila, ko jih bodo pa tako znova odprli, takoj ko se bodo zacelile.

ADRIANA: Vseeno. Moram ...

METHOD: Kaj moraš? Delati za njih?

ADRIANA: Dobro veš, da moram. (METHOD jo odrine in znova gleda v Ikarusa. ADRIANA se znova približa in nadaljuje.) Hvala, Metod.

METHOD: Za?

ADRIANA: Ker si rešil Bambinota.

METHOD: Pa daj mu že enkrat ime!

ADRIANA: Sem mislila, da mi ne bo hudo, ampak ko sem mislila, da bo umrl, mi je bilo strašno pri srcu.

METHOD: Zato pa rabi ime. V kakšnega moškega bo pa zrastel? Brez imena.

ADRIANA: Ne morem.

METHOD (se obrne k njej): Ker nima očeta? ... Kaj pa, če bi mu jaz dal ime?

ADRIANA: Ti nisi nič.

METOD: Pomagaj mi pobegniti, pa bom. Vse bom, zate in za malega.

ADRIANA (*se izmika*): Moj oče bi me –

METOD: Kaj bi te? On nima več besede pri tem.

ADRIANA: Vseeno. Nisva za skupaj.

METOD (*jo prime za roko in se nasmehne*): Slavko bo. Slovensko ime bo imel in slovensko bo govoril. Pa me ne briga, kakšna kri se pretaka po njegovih žilah.

ADRIANA: Slavko?

METOD: Ker se dere kot kak slovenski slavček. Pa v zborček ga bova vpi-sala, da bo pel lepe slovenske pesmi.

ADRIANA: Kaj se tebi spet blede? A sem rekla, da sem za? (*METOD jo poljubi. ADRIANA ga odrine.*) Boš dal mir! Smrdiš in ves si od strje-ne krvi. (*METOD jo še enkrat zagrabi. Tokrat se strastno poljubita. Od zunaj se sliši korake. ADRIANA stopi stran od METODA. V prostor vstopi COSIMO.*)

COSIMO: Cemut vaie?¹⁴⁷

METOD: Slabo. Ne bo letel.

COSIMO: Moral bo. Še pred zimo.

METOD: Ne ... bo ... letel.

COSIMO *že skoči nadenj, ko vskoči ADRIANA in se prične osladno pogovarjati s COSIMOM v italijanščini.*

ADRIANA: Cosimo, mi aiuteresti un'attimo in casa?¹⁴⁸

COSIMO (*METODU*): A zdaj pa že ona zate govori?

¹⁴⁷ Kako gre?

¹⁴⁸ Cosimo, a bi mi pomagal pri nečem v hiši?

METHOD: Kaj govoriš neumnosti.

COSIMO: Misliš, da ne vidim, ko se pogovarjata?

ADRIANA: Per favore Cosimo. Lascia questo Sloveno.¹⁴⁹

COSIMO (*odrine ADRIANO*): Zame je samo ena ženska. In Metod mi jo je ukradel.

METHOD: Kolikor se spomnim, si me prosil, da *tej* deklici nekaj pišem v tvojem imenu.

COSIMO: Tisto je bilo v hecu.

METHOD (*oponaša COSIMA*): Da je bellissima.

COSIMO: Tas scrofe!¹⁵⁰

METHOD: Pa nekaj si mi obljubil v zameno!

COSIMO: Obljubil, obljubil. Ti si meni obljubil! Da bova amiči do smrti. (*Pljune.*) Pfej, pa tvoja prometi¹⁵¹.

ADRIANA: Promesse?¹⁵²

COSIMO: Ti bom pokazal, kaj so obljube! (*Zagrabi METODA in ga zvleče ven.*)

ADRIANA: Kakšne obljube??

COSIMO in METHOD *izgineta skozi garažo ven, v desno. Nekaj časa je ADRIANA sama, nakar v garažo z leve pogleda H. RICHTER. Stopi noter, previdno.*

H. RICHTER: Pssst!

ADRIANA *poskoči od presenečenja.*

¹⁴⁹ Prosim, Cosimo. Pusti tega Slovenca.

¹⁵⁰ Tiho bodi, svinja!

¹⁵¹ obljube

¹⁵² Obljube?

ADRIANA: Herr Richter!

H. RICHTER: Kje je Opeka?

ADRIANA: Kdo?

H. RICHTER: Metod! Kje je Metod?

ADRIANA: Na zasliševanju.

H. RICHTER (*presenečen*): Zasliševanju? Pa saj nima čina. Kaj bo pa vedel povedati?

ADRIANA: Svojemu sosedu marsikaj.

H. RICHTER: Cosimo? Cosimo je živ?

ADRIANA: Živ in jezen.

H. RICHTER: No ... Danes udarimo. Povej Metodu, naj se skrije. Lahe bomo pregnali vse tja do Rima!

ADRIANA: Kdo?

H. RICHTER: Kako misliš, kdo? Mi! Avstrijci, Nemci, Slovenci – (*Neha naštevati, se ujezi.*) Kaj te briga, kdo! Na čigavi strani sploh si, hudiča!

ADRIANA: Na strani živih.

H. RICHTER: Ti samo povej Metodu, da bomo udarili. Jutri tak čas bomo že jedli beneške ribe.

H. RICHTER *steče nazaj v levo ven.*

ADRIANA: Niso preveč okusne.

V garažo prispeta S. CALABRO in METOD. Prvi drži drugega za roko. Porine ga v garažo. Pade na Ikarusa in ga skoraj do konca poruši.

S. CALABRO (*posmehljivo*): Ci aspettiamo grandi cose da voi Icaro. Grandi e meravigliose cose.¹⁵³

S. CALABRO *odide iz garaže v desno. METHOD se pobere. Znova ima krvava usta.*

METHOD: Hudiča, do konca vojne se bodo ti Lahi še celo naučili udariti. Čedalje boljše jim gre. (*Se nasmehne in si obriše krvavo ustnico.*)

ADRIANA: Metod? Kaj sta se prej s Cosimom pogovarjala o obljudi?

METHOD: Ah, tisto? Ma, mona, sem napisal pismo zanj, ker mi je obljubil svilo za mojega Ikarusa. Ampak kaj bom zdaj s to svilo. Ta zadeva ne bo nikoli letela.

ADRIANA: Pismo? Tisto pismo z Dantejevimi besedami?

METHOD: Ja. Tisto pismo.

ADRIANA: A ... tako.

METHOD (*malo nerodno začne*): Jutri zjutraj bom zbežal. Pridi z menoj.

ADRIANA: Kam?

METHOD: Proti Trstu.

ADRIANA: Proti Trstu? Ampak med Trstom in Gorico je cela italijanska vojska.

METHOD: Kam pa naj grem? Italijani že tako dolgo pikajo svoje osje igle v te hribe, da jim bo slej ko prej uspelo pičiti naravnost do Dunaja. Kaj bomo pa potem?

ADRIANA: Kam pa greš?

METHOD: Na ladjo in čez Atlantik. Pridi z mano Adriana. Ti in mali Slavko. Bomo šli skupaj v Ameriko, stran od teh neumnosti tukaj.

¹⁵³ Pričakujemo velike stvari od tvojega Ikarusa. Velike in čudovite stvari.

ADRIANA: Pa Američani so se razglasili za zahodne sile.

METOD: Zato je pa tako perfektno. Jaz in ti, oba govoriva italijansko. Dva imigranta iz Trsta v New Yorku? Zidar, Muratore ... Bova že nekaj napisala na imigrantski list.

ADRIANA: Nisem si mislila, da bi tako zlahka zanikal svoj jezik.

METOD: Kaj nam bo jezik, ko nas bodo pa potacali z vseh strani? A ne razumeš, da umiram od znotraj, ko gledam, kako ta dežela propada?

ADRIANA (*hladno*): No, tako vam bom povedala, gospod Opeka. Človek mora imeti neko hrbtenico. In vi ste mi v manj kot minuti uspeli dokazati, da nimate nobene. Najprej slišim, da trgujete s svojimi čustvi za svilo, nato pa še, da ste se pripravljene odreči svojemu priimku samo zato, da se boste skrivali nekje v tuji deželi, za tujim imenom in v lažnem jeziku.

METOD (*jezen*): Gospodična Adriana, ne govorite o stvareh, ki jih ne morete razumeti. Vojna ni tako enostavna. A mislite, da je vse, kar preberete v romanih, resnično? Da se tam gori bojujemo z meči in v svilenih rokavicah? Videl sem več, kot bi človek kadar koli moral videti. Videl sem, kako je kri tekla po stenah in napajala našo ljubo reko. Može, ki so jokali kot prvič, odkar so prilezli iz zibelke.

ADRIANA: Moški, ki bo mojemu otroku oče, se ne bo bal bojevati za pravičen svet. Pa četudi mu grozi smrt.

METOD (*hladno*): Če tako slabo mislite o meni, se vam pa zahvaljujem za vso pomoč. Na svidenje.

Gre proti izhodu. Zunaj sonce zaide.

ADRIANA: Kam pa greš?

METOD: Zaklat prvega Laha, ki ga srečam. Potem pa še naslednjih sto, če me kateri od njih prej ne pokonča.

ADRIANA: Si izgubil ves razum? Saj boš vendar umrl.

METOD: Vsi, ki smo šli v tiste nore gore, smo že davno umrli. Samo kosa nas še ni našla.

Odkoraka ven, na desno.

6. prizor: Kdaj se bomo nehali streljati

ADRIANA se v žalosti sesede na tla. Nekaj časa joče, z vseh strani padajo bombe, oder utripa od eksplozij. ADRIANA v jezi sleče medicinsko opravo in jo vrže v kot. Spodaj je v civilni obleki. Nato tišina. Zvok čričkov. Rdeča svetloba jenja, preliwa se v modrino noči. Na oder pride H. RICHTER, jo zagleda, gre do Ikarusa. Začne ga po kosih nositi proti kotu, k odvrženi medicinski obleki.

Med delom začne H. RICHTER razlagati ADRIANI. Govori počasi, preudarno.

H. RICHTER: Zdaj se bodo zgodile korenite spremembe. Naša vojska je pri Kobaridu pokazala Lahom, kdo je gospodar teh dežel. Nova država, nova pravila. Slovanska država za slovansko ljudstvo, kjer bomo priznavali vse manjšine in jim dajali vse pravice, ki jim grejo.

ADRIANA gre skozi prehod. Na odhodu še vpraša:

ADRIANA: Kdo se bo pa vrnil zdaj, ko je vse porušeno?

H. RICHTER gre za njo, nosi sedež monocikla. V tem v delavnico prideta COSIMO in METOD. METOD se opira na COSIMA, brez noge je. Iz hiše pride H. RICHTER. Brez besed, šokiran, počasi izvleče revolver in ga naperi v COSIMA.

H. RICHTER: Pa te imam, svinja izdajalska.

METODOV glas je šibek.

METOD: Richter, prosim te. Vojne je konec.

Revolver je usmerjen v COSIMA.

H. RICHTER: Takšne se zdaj pred zid postavlja.

METOD da roko pred revolver.

METOD: Cosimo me je rešil sigurne smrti. Kaj to nič ne pomeni? Kdaj se bomo nehali streljat?

H. RICHTER: Ko bo spet pravica na svetu.

V tistem pride skozi prehod S. CALABRO.

S. CALABRO: Bon giorno schiavi.¹⁵⁴

H. RICHTER: Kaj pa ta dela tukaj??

Nameri revolver v S. CALABRA, ta se ne odzove.

S. CALABRO: Signor Richter, vieni con me.¹⁵⁵ (*Nekaj časa je tišina.*) Non capisci?¹⁵⁶ (*Se potruđi in pove po slovensko.*) Gorica je naša. Tvoja vojska se je predala. (*S. CALABRO izroči H. RICHTERJU list papirja. Ta bere in bolj kot bere, bolj se ruši njegova moč. S. CALABRO iz toka povleče pištolo, razoroži H. RICHTERJA. Pomaha proti izhodu.*) Andiamo!¹⁵⁷ (*H. RICHTER ponosno, brez oklevanja odkoraka, S. CALABRO za njim.*) Vai!¹⁵⁸ (*Potisne H. RICHTERJA s pištolo. METOD pomigne COSIMU naj jima sledi.*)

METOD: Povej mu, da je oficir!

COSIMO: Si. Si.

¹⁵⁴ Pozdravljeni, sužnji.

¹⁵⁵ Gospod Richter, pridi z menoj.

¹⁵⁶ Ne razumeš?

¹⁵⁷ Ajmo!

¹⁵⁸ Gremo!

COSIMO steče za S. CALABROTOM. METHOD ostane sam. Stopi nekaj korakov naprej.

METHOD: Adriana!

Iz hiše pride ADRIANA.

ADRIANA: Kdo je?

METHOD šibko odvrne.

METHOD: Jaz sem.

ADRIANA zagleda nogo. Globoko zajame sapo. Glas se ji lomi.

ADRIANA: Metod?

METHOD: Oprosti, ker me ni bilo. Sem se malo v Italiji zadržal.

ADRIANA: Kje si bil? Kaj se ti je zgodilo?

METHOD: Ko sem hodil proti Trstu, me je dobila italijanska bomba. Pa so me zbasali med vojne ujetnike.

ADRIANA: Kako si pa prišel ven?

METHOD: Cosimo.

ADRIANA: Cosimo?

METHOD: Zvedel je, v katerem taborišču sem, in mi pomagal do doma.

ADRIANA: Samo da si na varnem.

METHOD: Adriana, vse kaže, da bodo ostali tukaj ...

ADRIANA: Kdo?

METHOD: Italijani. Mahajo z nekim papirjem, ki so ga menda podpisali z Angleži. So dobili Trst, Gorico, Reko, ves Jadran je njihov. In ne gredo nikamor.

ADRIANA: Potem pa gremo mi ... Daleč od tu. Gremo v Ameriko!

METOD: K tistim svinjam ne grem nikoli! Da dopuščajo, da se malim
narodom dogajajo takšne krivice. Tu sem se rodil in tu bom umrl.

ADRIANA: Metod ...

METOD: Kaj?

ADRIANA: Vesela sem, da si prišel nazaj.

Objameta se, nato poljubita.

Tema.

3. DEJANJE: TEMNE NOČI

1. prizor: Fašizem v vzponu

Zunaj je noč. Modrina sije v delavnico. Vse upanje, da bo še kdaj svetlo, je pošlo. V delavnici gorijo sveče in osvetljujejo prostor. Na sredini delavnice je METHOD. Sedi na invalidskem vozičku, brez ene noge. Voziček je podoben Ikarusu. METHOD zre v prazno, apatičen. Vidi se mu, da ni več isti METHOD. Od zunaj v delavnico stopi H. RICHTER.

H. RICHTER: Danes te ni bilo na sestanku.

METHOD (*se ne obrne, naprej zre v praznino*): Te bodo dobili, če se boš takole naokrog sprehajal.

H. RICHTER (*se ozre naokoli, nato nadaljuje*): Metod. Ni te bilo na sestanku.

METHOD: Kaj ima veze, saj ne bomo nič spremenili.

H. RICHTER: Ne smeš tako gledati na to. Nekdo jim mora pokazati, da se ne predamo.

METHOD: A misliš, da bodo tvoji sestanki kaj zalegli?

H. RICHTER: Če smo aktivni ... Če kažemo, da naš narod obstaja v teh krajih ...

METHOD: Richter, daj mi povej, a se ne utrudiš?

H. RICHTER: Utrudim?

METHOD: Kako dolgo smo že pod Italijani?

H. RICHTER: Deset let.

METOD: Deset ... let. (Še vedno zre v napravo pred seboj.) In kaj smo dosegli v tem času? Tam pri Ljubljani raste slovenska kultura, slovenska misel ... Tu pri nas pa hiramo, ker nas hoče oblast pozabiti.

H. RICHTER: Ravno zato moramo –

METOD: Danes so prišli do mene, Calabro in njegova kompanija, vsi oblečeni, kot da gredo h komu na pogreb, pa so mi pojasnili, da me Italijanska železnica ne rabi več. (*H. RICHTER molči, čaka pri vhodu.*) Da je težko upravičiti, da ostaja na delovnem mestu še vedno zaposlen eden od nas, ko pa je toliko Italijanov brezposelnih.

H. RICHTER: Kar je neumnost. Kdo jih pa naseljuje kar naprej v naše kraje!

METOD: Sodelavec je zadnjič opravil spremembo priimka. Zanimivo, kako enostavno je bilo obdržati Slovana, ko se je enkrat malo lepše pisal.

H. RICHTER: Ravno zato pa moraš na naše sestanke. Moramo jim pokazati. Moramo se organizirati. V Avstro-Ogrski smo imeli ravno zato glas, ker smo se –

METOD: Richter, to ni Avstro-Ogrska. Ta nova država ima drugačne načrte. Z vsakim korakom nam dajejo jasno vedeti, da nas ne želijo.

H. RICHTER: A nisi bil ti tisti, ki si vedno meni govoril, da mi mora zrasti hrbtenica?

METOD: Daj no, ne govori neumnosti.

H. RICHTER: Kje je zdaj *tvoja* hrbtenica, Metod? Jaz se ne mislim kar tako predati.

METOD: Richter, stvari niso tako enostavne ...

H. RICHTER: Figo niso! Čedalje bolj so enostavne. Z vsakim dnem nam s svojimi ukrepi kažejo, kako enostavno je. Ali se boriš, brcaš, grizeš, ali pa te prežvečijo v njim bolj okusno obliko. (*METOD se ne premakne.*) Ne se jim dat, Metod. Ne zdaj, ko gre zares. (*Stopi k njemu, mu položi roko na ramo.*) Naslednji teden bo nov sestanek. Pridi, no.

Bomo kakšno slovensko zapeli ... Pa rabimo takšnega intelektualca, kot si ti. Da nam malo citiraš njihovega Danteja in našega Gregorčiča.

METHOD (*apatično*): Adriana je noseča.

H. RICHTER: Pa to je ja lepa novica!

METHOD: Že s Slavkotom je bilo dovolj težko. Zdaj pride pa še en, mene so pa ti fašisti vrgli na cesto. Kako naj razmišljam o sestankih in petju ...

H. RICHTER: Poslušaj, za to se ne boj. Bomo že nekako stisnili skupaj. Zdaj nam ni druge, kot da se držimo drug drugega kot dobro povezan snop.

METHOD: Zveniš kot oni.

H. RICHTER: Metod, ne motijo se. Skupnost je močnejša od posameznika. (*Pokaže na Ikarusova krila.*) Kaj pa tisti tvoj stvar v kotu?

METHOD (*pogleda, kam kaže H. RICHTER*): Tisto so bile sanje. Zdaj ni časa za sanje.

H. RICHTER: Ravno zdaj je najboljši čas za njih. Da se zvlečemo iz tega dreka realnosti, ki nam ga porivajo v goltanec s svojimi palicami. (*Stopi do kril, eno zgrabi in ga položi METHODU v naročje.*) Ko smo bili na fronti, sem končno videl, da si imel prav. Prihodnost ni na zemlji, ampak v zraku. Čez nekaj let bomo že vsi leteli. (*Pograbi še drug kos kril, tudi tega položi METHODU v naročje.*) Pusti železnice fašistom. (*Ga še enkrat potrepnja po rami in se odpravi.*) Naslednji teden. Ista ura, ista lokacija.

Odide. METHOD je nekaj časa sam v tišini, gleda krila, nato jih odvrže na stran. V delavnico pride ADRIANA. Vidno noseča je. V osmem mesecu ali še več.

ADRIANA: Kdo je bil? (*Gleda ven, METHOD ji ne odgovori.*) A je bil signor Calabro? Zora sprašuje, če kmalu pride.

METHOD (*zamišljen*): Kaj? ... Ah, Richter je prišel mimo.

ADRIANA: In kaj je hotel?

METOD: Nič, nič. Slovenske zadeve.

ADRIANA: A jaz pa nisem Slovenka?

METOD: Poroka s Slovencem te ne naredi Slovenke.

ADRIANA: Kaj me pa naredi?

METOD (*jo poboža po trebuhu*): Mamo Slovenca.

ADRIANA: Ali Slovenke.

METOD: Kje je Slavko?

ADRIANA: S Cosimom je v šivalnici.

METOD (*nekaj časa okleva, nato nadaljuje*): Adriana, zdaj bomo morali malo stisniti.

ADRIANA: Zakaj? Cosimo zopet dela v šivalnici ... Signor Calabro je pa še boljši za posle kot on, tako da jima gre odlično od rok in rabita pomoč ves čas. Jaz mislim do zadnjega delati, tako kot sem pri Slavkotu.

METOD: Ja, to je vse odlično, ampak ... Jaz nimam več službe.

ADRIANA: Kako? Od kdaj? Zakaj?

METOD: Od danes. Prišla je nova direktiva. Za močno Italijo v težkih časih. Več rasne enotnosti in take zadeve.

ADRIANA: Nič ne razumem. Če si edini inženir, ki ga še imajo.

METOD: Danes sta prišla dva iz Napolija, oba s svežimi diplomami, šmrkavih nosov in lepše zvenečih priimkov.

ADRIANA: Lepše zvenečih –

METOD: Od tega tvojega signorja Calabrota partijska prijatelj.

ADRIANA: Mojega? Ne bodi neumen, no.

METHOD: Mancini et Lombardi ... se sliši lepše kot Opeka. Tisti "k" jih moti. Če bi vsaj lahko napisali z dvema c-jema ... Tako pa seveda ne morem biti inženir za Italijansko železnico, ko pa vendar še lastnega priimka ne znam napisati.

ADRIANA (*bolj pri sebi*): Lahko bi bil pa Muratore ali pa Mattone ...

METHOD (*jezno*): Kaj?

ADRIANA: Lahko bi bil Muratore. Ali pa Mattone. Saj si že enkrat zamenjal priimek. Kaj pa je še ena menjava.

METHOD: Tisto je bilo v nacionalnem interesu, to bi bilo pa proti njemu.

ADRIANA: Metod, dobro veš, da si zamenjal priimek samo zato, da si Richterju delal težave.

METHOD: Šlo je za otepanje tisoč let starih okov, ki so nam jih Germani nadeli –

ADRIANA: In tvoj ponos ti preprečuje, da bi isto storil za nekaj tako majhnega, tako nepomembnega in tako sebičnega, kot je ljubezen do lastne družine?

METHOD: Nisem tega rekel.

ADRIANA: Nisi ne. Nisi rabil.

METHOD: Adriana, ne morem se jim pustiti, no.

ADRIANA (*se sprijazni*): Dobro. Nekaj prihrankov še imamo. Bomo videli, kako bo. Drugače nam bo pa signor Calabro –

METHOD (*povzdigne glas*): A se ti je čisto zmešalo?

ADRIANA: A živiš pa lahko pod njegovo streho?

METHOD: Podnajemno pogodbo imam podpisano s Cosimom, ne s Calabrotom. In dokler še datum na njej velja, bomo tukaj, potem pa takoj popokamo in gremo izpod strehe tega fašista!

ADRIANA: Kam? Kam bomo pa šli? Ti brez službe, jaz bom pa temu fašistu pljunila v obraz in rekla, hvala, ker si nam pomagal, ampak zdaj te pa ne rabimo več?

METHOD: Pomagal? Kako nam je pomagal? A misliš, da mu je težko dati ta drobiž, da te ima na očesu?

ADRIANA: Na očesu?

METHOD: Daj no! A si res tako neumna? S tvojo familio so si takole. (*Pokaže prepletene prste.*) Doli v Trstu jih vsak mesec gosti, Calabra in vse ostale goriške fašiste.

ADRIANA: Tudi če je tako, jaz najprej mislim nate in na najina otroka. Kaj me briga, ali je fašist, ali komunist, ali klerikalec ... Samo da imamo kaj za jesti.

METHOD: Ampak kaj pa načela?

ADRIANA: Od načel so še vsi stradali.

METHOD: Takoj ko najdem nekaj boljšega, gremo.

ADRIANA (*previdno*): Pa misliš, da ti ne bi bilo lažje, če bi se drugače pisal? Že če greš nazaj na Ziegler, bi lahko rekli, da smo nemška familiija –

METHOD (*jo glasno prekine*): Nehaj mi to govoriti!

Skozi delavnico proti izhodu gresta ZORA in S. CALABRO, ravno pravi čas, da slišita METODOV krik. ADRIANA zagleda ZORO. Osramočena je. Komaj zadrži solze. Steče v hišo. ZORA ostane na odru, gre do METODA. S. CALABRO jo čaka pri izhodu.

ZORA: Si v redu?

METOD: Dobro ti gre, Zora. Najprej Furlan, potem Slovenec, na koncu pa še Italijan. Kako lahko tako zlahka izdajaš svoj lasten narod?

ZORA: Nekateri nosimo v srcu še vse kaj drugega kot samo ponos. In če tega ne moreš razumeti, potem je nekaj narobe s tabo, ne z mano.

METOD: Kakšen ponos! Gre za preživetje!

ZORA: Za preživetje, ja! A misliš, da je bilo hudo samo vam v gorah? Misliš, da sem uživala v taborišču? Ko sem morala prositi za kruh? Meni gre za preživetje moje družine, ne mojega naroda. Naj dela ta fašist z mano, kar hoče. Meni se ni težko žrtvovati. Samo zaprem oči in moj sin je na varnem. Ampak ti tega ne moreš razumeti, ker so te same besede.

ZORA odide, besna. METODA razganja od jeze. Tresočih rok pograbi krilo in ga začne sestavljati. Sliši se šum vetra.

2. prizor: Slovenski in italijanski sinovi

METOD še vedno sestavlja krila, ko v delavnico priteče mlad fant, podoben CARLU, vendar ne, to je SLAVKO. Prestrašen je. Od zunaj se slišijo zvoki, kriki, prepir. Nekaj se dogaja na trgu.

SLAVKO: Ata! Ata!

METOD: Ja, mali. Kaj je?

SLAVKO (*nesigurno*): Cosimo me je poslal.

METOD: Lahko mu kar poveš, da me ne zanima.

SLAVKO: Je rekel, da moraš pridet. Takoj.

METOD: Nikamor ne rabim it.

SLAVKO: Ampak, če je pa –

METOD: Daj no ... Pusti me na miru.

SLAVKO (*nekaj časa je tiho, nato nadaljuje tišje*): Richterja so dobili ... In ga imajo na trgu ... In ga bodo ...

METOD: In kaj naj jaz? (*Se obrne proti SLAVKU.*) Kaj naj jaz? A se naj *zapeljem* na trg in povem fašistom, da ga naj ne ustrelijo?

SLAVKO: Ampak ... Nekdo *mora* nekaj ...

METOD: Poslušaj, Slavči, nič se ne da. Tak je zdaj ta svet. Nedolžni umirajo pod streli krivih.

SLAVKO (*hladno odvrne*): Če bi lahko, bi vse te Italijane ...

METOD: Kaj bi jih?

SLAVKO: Ubil bi jih.

METOD: Vse Italijane?

SLAVKO: Vse.

METOD: Tudi tvojo mamo? A ona pa ni Italijanka? Slavko, niso stvari tako enostavne. (*SLAVKO je tiho, gleda v tla in si briše solze z lic.*) Poslušaj mali, kako boš kdaj vladal Gorici –

SLAVKO: Če bom jaz kdaj kralj Gorice, jo bom na pol presekali. (*Od zunaj počí, en strel, dva, trije, štirje, nato v delavnico priteče COSIMO. Njegova obleka spominja na uniformo. Pogleda METODA, nato pogleda SLAVKA, molči.*)

METOD (*SLAVKU*): Pojdi domov, mali. Pozno je že.

SLAVKO: Ampak jaz bi rad –

(*METOD grdo pogleda, SLAVKO se pokori in odide v hišo. Nato METOD COSIMU.*)

METOD: A so ga?

COSIMO: Njega in še tri ostale tudi.

METOD: Pa si jih skušal ustaviti?

COSIMO: Jaz? Jaz da jih ustavim?

METOD: Seveda ti, kdo pa drug? A jaz delam za njih?

COSIMO: Metod, pa moram jaz misliti na moja družina. Na Zora –

METOD: Ki je pod streho s fašistom!

COSIMO: In na Carlota –

METOD: Ki je v vojski pri njih!

COSIMO: In na ... in na ...

METOD: Na koga? Na mene? Na mene moraš misliti?

COSIMO: Alore ... Tudi na tebe, ja.

METOD: Ne jaz ne moja družina si ne rabimo mazati rok s fašističnim denarjem.

COSIMO (*zakriči*): Pa nisem jaz fašist!

METOD (*zakriči nazaj*): Pa delaš za enega. In svojo ženo si mu pustil!

COSIMO (*hladno*): Ampak ni bil on prvi, a ne? (*METOD utihne, povesi glavo.*) Pa ti vseeno pomagam.

METOD: Pa ne vem, zakaj. Res ne vem.

COSIMO: Ker je familija vse, Metod. Familija je bolj pomembno od ponosa ... *(Nekaj časa stojita v tišini, nakar COSIMO poda METODU kos papirja.)* Tole ti pošilja.

METOD *(vzame papir, začuden)*: Richter?

COSIMO: Ko so ga zvlekli, mi je dal. Da prebereš in narediš. Preberi, Metod, in naredi. Za Richterja. On je tudi familija.

METOD *nekaj časa začudeno gleda v COSIMA, ta se nato obrne in odide v temo zunaj. METOD gre za njim do garažnih vrat, gleda ven, ali je kdo v bližini, in ko je prepričan, da je sam, stopi do bližnje svetilke in pod svetlobo začne brati Richterjevo sporočilo.*

METOD: *S težavo priznam svoje zmotе. In ena takšnih zmot je bilo moje večletno prepričanje, da nam je mesto ob Avstrijih. (Reče sam pri sebi, kot bi Richterju.) Ti norec, ti. Kaj to neke neumnosti pišeš ure pred smrtjo? (Bere dalje.) Ampak priznal sem svojo zmoto. Mogoče prepozno, ampak priznal sem jo. Slovenski narod ne more preživeti, če bo klonil pod težo večjih in močnejših. (Sam pri sebi.) Še ko je mrtev ne neha pametovati. A ti nisem jaz to pred desetimi leti govoril? (Se vrne nazaj k branju.) Kaj bo z nami, Metod, če se bomo predajali apatiji? Moraš prilesti iz te jame, v katero si padel. Samo boj ... Samo boj nam bo prinesel zmago. In zdaj ko ni več vojne, nam preostanejo samo še temne sence ulic in bombe pod avtomobili. (Se ozre naokoli, če ga kdo sliši, nato nadaljuje, bolj previdno.) Moram zaključiti, ker bodo kmalu prišli ... Ne pozabi na to, kar si mi rekel, ko sem te spraševal o Ikarusu. Najprej je letel, potem je šle padel. Naj tudi tvoj pade. Ampak najprej naj poleti. Naravnost do njihovega štaba, da jim požgeš njihove fašistične betice.*

METOD *nekaj časa strmi v pismo v tišini. Skozi prehod pride ADRIANA. Ravno še vidi papir, preden ga METOD zmečka in potisne v žep.*

ADRIANA: Kaj imaš to?

METOD *(zamišljeno)*: Poslovilno pismo.

ADRIANA: Richter?

METOD: Ja.

ADRIANA: Jutri je pogreb.

METHOD: Bomo šli. Naj na nagrobniku piše Henrik "Sodja" Richter. Tako smo ga klicali na fronti. Da se bo vedelo, da je umrl za slovensko stvar.

ADRIANA: Baje je lahko pokopan samo z italijanskim priimkom.

METHOD (*se razburi*): Kako z italijanskim? Saj je imel svoj priimek! Mu ga menda ne bodo drugi odrejali po smrti!

ADRIANA: Solo la lingua Italiana.¹⁵⁹ Lahko se odloči med Ritto ali Giudici.

METHOD: To bomo pa še videli.

ADRIANA: Prosim, Metod, ne delaj še večjih problemov.

METHOD: Kako, kakšnih večjih problemov? A ni dovolj, da nas žive potiskajo v zemljo? Zdaj bodo pa še mrtve ruvali iz nje in jim govorili, kako naj se pišejo?

ADRIANA: Metod ... Vedo, da si se družil z njim. Sploh veš, kako sem morala prositi pri signorju Calabru, da nama je pogledal skozi prste?

METHOD: Pa še to. Da se mora moja žena zame postavljati. To je še najhujše od vsega. A si omenjala svojega očeta?

ADRIANA: Metod, prosim te.

METHOD: A si omenjala tistega prasca? Nočem, da me kar koli povezuje z njim!

ADRIANA: Tukaj se pa ne da pomagati. Jaz bom vedno njegova hčerka, pa se lahko še stokrat po slovensko pišem!

METHOD (*nekaj časa jo gleda, razjarjen, nato mirno nadaljuje*): A me lahko prosim pustiš malo samega? Moram premisliti o vsem. Pa prepri ni zdrav za otroka.

¹⁵⁹ Samo italijanski jezik.

ADRIANA: Zdaj ko si mene razjezil in sebe pomiril ... Zdaj pa naj grem ...
(*Se obrne in odpravi proti vhodu v hišo.*)

METOD: Oprosti. Moram premisliti.

ADRIANA (*ga ne pogleda, preden odide, še doda*): Ti kar premisli. Saj to je vse, kar delaš, samo premišljuješ ves čas.

METOD *ostane sam, tišina je občutna. Nekaj časa sedi, nakar začne sestavljati Ikarusa. Začenja dobivati obliko. Išče kose in jih spravlja na kup. Pregleduje dele, jih čisti, odpihuje prah, privija vijake. Okoli njega znova raste stari Ikarus, tokrat z METODOM, ujetim v njem. Veter zunaj narašča. Začenja se daniti, vendar je še vedno noč. Skozi hišni prehod se v delavnico pretihotapi mali SLAVKO. Nekaj časa opazuje očeta pri delu. Ko METOD zagleda SLAVKA, se rahlo zdrzne.*

METOD: Hudiča, si me pa preplašil, mali! A ne bi moral že zdavnaj spati?

SLAVKO: Pa saj nisem več tako mali. Mi že brada raste, poglej. (*Pomoli glavo proti METODU.*)

METOD: Najbrž ne vidim zaradi sveč.

SLAVKO: Ne morem zaspati.

METOD: Kaj te pa lahko drži pokonci pri teh letih? Punce?

SLAVKO: Ah, ne. Tisto imam jaz vse pod kontrolo.

METOD (*pokaže na tla poleg sebe*): No, potem pa pridi. Bova eno rekla. Po moško. Potem pa spat!

SLAVKO (*se usede, nekaj časa molči, nato pomigne proti Ikarusu*): A to je tvoj Ikarus?

METOD: Ja. To je moj Ikarus.

SLAVKO: A je pokvarjen?

METOD: A zgleda pokvarjen? (*SLAVKO skomigne.*) Ni pokvarjen. Ampak samo enkrat bo lahko poletel. To zdaj vem.

SLAVKO: Zakaj se mu reče Ikarus?

METHOD: A ste se učili v šoli o Grkih?

SLAVKO: Grkov se ne učimo.

METHOD: Kaj pa?

SLAVKO: Rimljane.

METHOD: A tako ... (*Zadržuje bes.*) No, najprej je bil Dedalus. To je bil en velik izumitelj.

SLAVKO: Tako kot ti ...

METHOD: No, mogoče. Ampak njega so po celi Grčiji vabili, da jim je popravljal stvari pa še v tujino so ga pošiljali. To je bil človek, ki so ga vsi spoštovali. Ker je bil pameten. In Dedalus je imel sina, ki ga je imel rad bolj od vsega na svetu.

SLAVKO: Sin njega?

METHOD: Drug drugega sta imela rada. (*Se nasmeji, frcne sina po nosu.*) No, ko ljudje povedo zgodbo o Dedalusu in Ikarusu, vedno povedo tisto o labirintu in biku, ki je jedel ljudi.

SLAVKO (*se mu zasvetijo oči*): O biku, ki je jedel ljudi?

METHOD: Ampak vedno pozabijo na drugi del zgodbe.

SLAVKO: Kateri?

METHOD: Kako sta Dedalus in Ikarus pobegnili iz labirinta.

SLAVKO: Sta pobegnili?

METHOD: Seveda. Sta bila ujeta notri v labirintu in sta razmišljala, kako bi pobegnili. Pa je vsak dan padla v labirint kakšna kura pa sta jo ujela in dala temu biku ... Minotaver so mu rekli ... Pa je minotaver požrl kuro, onadva sta pa perje pobirala in ga spravljala. In ko sta imela

dovolj perja, sta pobrala vse sveče s hodnikov in stalila vosek, da sta si naredila krila, širša kot ta delavnica. (*SLAVKO se čudi, METHOD začarano nadaljuje.*) In sta se postavila na rob prepada, kjer je stal labirint, in skočila proti pečinam spodaj.

SLAVKO: A sta padla dol?

METHOD: Kaj bosta padla dol! Poletela sta visoko v zrak. (*Se zresni.*) In tukaj ti bodo potem vsi povedali isto zgodbo. Oče je baje sina svaril, ampak mali ga ni poslušal in je poletel proti soncu. Vosek se je stopil in pof! Mali pade dol. Umre.

SLAVKO: Aha. Pa ni bilo tako?

METHOD: To zgodbo so si izmislili, da ne bi leteli. Ampak mi hočemo leteti, Slavko. Ne moremo pustiti, da nas tolčejo dol in nam kraдеjo nebo. Zato je moje letalo Ikarus. Ker jaz se ne dam nobenemu.

SLAVKO: Ampak, a potem Ikarus ni padel?

METHOD: Poslušaj, kaj ima veze, če je padel! Važno je, da je poletel! (*Iz vleče list iz prsnega žepa.*) Tole pesem sem napisal pred časom. Zate je. Nauči se jo na pamet, Slavko.

SLAVKO: Tata, jaz se ne morem zdaj učiti teh tvojih pesmic, ker moram druge peti. (*Začne recitirati.*) *Džovi neca, džovi neca, prima vera dibe leca.*

(*METHOD skoči pokonci.*)

METHOD: Če je zadnja stvar, ki te jo naučim, boš moral pozabiti to grdo pesem in se tole mojo naučiti.

SLAVKO (*razočaran*): Pa je težka?

METHOD: Takole gre. (*Zajame sapo in začne deklamirati.*) *Nikakor ni manjši tvoj drzni polet, samo ker na koncu si trčil ob tla. Prav vsaka bitka rabi zalet, še najbolj pa tista, ki tiče se zla. (Mu pokaže na listu.)* Preberi zdaj in ponovi.

SLAVKO: *Nikakor ni manjši ... tvoj drzni polet ... samo ker na koncu ... si trčil ob tla ... prav vsaka bitka ... rabi zalet ... še najbolj pa tista ... ki tiče se zla.*

METHOD: A si razumel?

SLAVKO: Seveda sem razumel!

METHOD: No, potem pa hitro spat!

SLAVKO *odkoraka proti prehodu.*

SLAVKO: *Nikakor ni manjši ... tvoj drzni polet ... samo ker na koncu ... si trčil ob tla ...*

Odide. METHOD ostane sam. Nekaj časa strmi v Ikarusa, nakar globoko zavzdihne.

METHOD: Če je padel? Seveda je padel. Saj vsaka stvar pade, ki jo vržemo v zrak. Pa menda je potem tudi Ikarus padel, madona. Ampak najprej bo malo letel. *(Potreplja Ikarusa.)* Vsaj malo.

3. prizor: Nikakor ni manjši tvoj drzni polet

Dani se. Modrina noči se zopet pretaplja v jutranjo svetlobo. METHOD sestavlja Ikarusa. ADRIANA, oblečena v črno, vstopi in se začudi.

ADRIANA: A še nisi oblečen?

METHOD: Ne grem.

ADRIANA: Kako ne greš? Vsi gredo!

METOD: Da bom gledal tistega prasca, kako se bo sprehajal gor in dol po pokopališču in se delal, da ni on Richterja nahranil z metki?

ADRIANA (*nekaj časa razmišlja, nakar hladno*): Pa bodi doma. In se kuhaj v svoji jezi. Tako boš zagotovo rešil svet.

METOD: Adriana, ne izzivaj.

ADRIANA: Kaj boš pa naredil? Se boš spet zdiral name? (*METOD je prese-nečen.*) Sediš v tem svojem stolu in fantaziraš, namesto da bi končno kaj naredil.

METOD: Ja? Kaj pa Richter? Kaj je pa on naredil?

ADRIANA: Pomagal je, vztrajal je. Živel je! In bo pokopan v lepem spominu. Celo mesto se mu gre poklonit.

METOD: Tudi jaz živim. Samo na svoj način.

SLAVKO *priteče v delavnico. Napol oblečen v črnino. ADRIANA mu pomaga, da se obleče do konca.*

ADRIANA: Tvoj otrok te pa gleda. In se uči tvojega načina.

METOD: Poslušaj Slavko ... Ko bodo Richterja spustili v zemljo ... Takrat povej mojo pesem ... Jo še znaš?

SLAVKO: Ja ... Ampak tata? Kaj je to zlo?

METOD: Pa si rekel, da si razumel pesem.

SLAVKO: Ja, ampak ...

METOD: Samo zapomni si jo. Ko boš velik, boš razumel. Včasih se mora človek žrtvovati za kaj večjega od sebe.

ADRIANA: Kaj si spet zakuhal?

METOD: Nič. Slovo od idealov. Pojdita zdaj, da ga ne bodo prej z zemljo zasuli. (*METOD jo zagrabi za roko in povleče k sebi.*) Pa oprost.

ADRIANA: Za?

METHOD: Za ... za prej. Pa za vse. Ker sem taka trmasta mula.

ADRIANA: Takega sem vzela. *(Se držita za roke. SLAVKO ju oba objame, nakar se ADRIANA predrami in prime SLAVKA.)* Pridi Slavko. Oče pravi, da boš samo tako moški postal ... Pa da vidimo, če je res smrt potrebna za to, da tebi brada zraste.

Odideta. Na prehodu se srečata s COSIMOM, ki je oblečen za na pogreb.

COSIMO: Ne greš na pogreb?

METHOD: Grem. Ampak ne po zemlji.

COSIMO *(v smehu)*: Boš letel?

METHOD: Richter me je prosil, naj poletim njemu na čast.

COSIMO *(zagleda skoraj končanega Ikarusa, se zresni)*: Eee, potem pa rabiš padalo.

METHOD *(COSIMO odide v šivalnico, METHOD v zadregi)*: No, seveda. A ga imaš?

COSIMO *(iz šivalnice)*: Zadnjič sem sešil. Sem skril. *(Pride nazaj, da METODU padalo.)* Svila, kot si rekel.

METHOD *(METHOD drži padalo)*: Hvala, Cosimo. Ti si bil vedno dober prijatelj. Daj mi pomagaj ta krila spraviti čez prehod.

Ko se COSIMO obrne stran od njega, METHOD vrže padalo stran od letala.

COSIMO: Pa bo res letel?

METHOD: Cosimo, v hiši sem našel neke papirje.

COSIMO: Kakšne papirje?

METOD: Adriana Opeka. Cambiamento di cognome.¹⁶⁰ (*COSIMO spusti krilo in stopi korak nazaj.*) Da bo šla nazaj na Marino. Veš kaj o tem?

COSIMO: Jaz nič ne vem o nič.

METOD: Poslušaj. Adriana lahko dela s svojim priimkom kar koli hoče. Ampak obljubi mi, da bosta Slavko in mali Andrej ostala Opeka.

COSIMO: Sam ji to povej!

METOD (*zagradi COSIMA za ovratnik in zakriči nanj*): Moji sinovi ne bodo peli njihovih pesmi in ne bodo nosili njihovih priimkov! Ali pa je bilo moje življenje čisto nepomembno ... Majhna pika krvi na črnem prtu. Obljubi, da boš pomagal. Da bosta moja sinova ostala Opeka in da bosta govorila slovensko.

COSIMO: Obljubim. Bom pomagal.

Zapeljeta Ikarusa čez prehod, spustita krila.

METOD: Dobro. Daj mi zdaj samo poženi motor, potem pa lahko greš. Sem te že predolgo zadržal. (*COSIMO nekajkrat povleče, nakar požene motor.*) Zbogom, prijatelj! (*Objameta se.*)

COSIMO: Cungjo amì!¹⁶¹ Srečen polet!

COSIMO odide. Padalo ostane ob robu delavnice. Zvok motorja je čedalje glasnejši, luči v delavnici ugasnejo. Za METODOM in Ikarusom začne sijati močna luč jutranjega sonca. Končno se je zdanilo! Zvok motorja in kolesja narašča, krila se čedalje bolj majejo, svetloba pa slepi. Kolesa nenadoma utihnejo in ostane samo še šum vetra, ki je čedalje močnejši. METOD ugasne motor, zdaj jadra po zraku, vendar izgublja hitrost.

METOD: Tako, Ikarus. Zdaj pa le leti, vse tja do Trsta. Za Richterja, za Slavkota in za vse ostale, ki jih ta zemlja požira vase.

Medtem ko letalo jadra skozi zrak, izgublja višino in pada, počasi, počasi se

¹⁶⁰ Sprememba priimka.

¹⁶¹ Zbogom, prijatelj!

v daljavi zasliši zvok pogreba. Župnik, ki moli, zvok zemlje, ki pada na trugo, in nato, čez vse skupaj SLAVKOV nedolžen glas.

SLAVKO: *Nikakor ni manjši tvoj drzni polet, samo ker na koncu si trčil ob tla. Prav vsaka bitka rabi zalet, še najbolj pa tista, ki tiče se zla.*

(Zvok vetra se meša z zvokom pokopališča.)

SLAVKO: *Mama! Poglej, mama! Tata leti!*

Tišina ... veter ... tišina ... zemlja, ki pada na krsto ... zvok padca, kakor bombe, kakor letala, kakor upov ... in nato tresk, eksplozija, tišina. Mir.